

40
Diss.

3551

27

4° Diss. 3551 (27

40 D. 55. 3551

Q. D. B. V.

27

JURA
VIDUARUM
CLERICORVM & PROFESSORVM,
Vulgò

Das Wittwen-Recht
Der Professoren und Geistlichen Weiber /
SVB SPECIALI
MAGNIFICI FACTORVM ORDINIS
CONSENSU,
IN CELEBERRIMA ALTDORFINA
PUBLICO ET SOLENNI ERVDITORVM CONFLICTUI
EXPONENT

PRÆSES

ERHARDUS Spitz /
ALTDORFINVS,
ET RESPONDENS

JOH. GUOLFGANG. BAUER,
WEHRDA-NORIC.

AD D. 27. Jun. 1712.

Recudebat JOD, GVIL, KOHLESIVS, Acad, Typogr. A. 1737.

54 B

40 Diss. 3551 (27)

Bayerische
Staatsbibliothek
München

De Viduis Clericorum & Professo- rum , earumque Juribus.

Ulierum sexui, etiamsi sta-
tus quaestionem, ad exem-
plum Cujacii, aliorum-
que l. 38. §. 5. ff. de
pæn. & c. 33. qu. 5. can.
13. itemque 19. fundamen-
to innitentium, movere
animus non sit; attamen
hoc certo certius est,
eum ut imperfectiorem,
imbecilliolemque l. 4. C. de spons. l. un. §. 15. C. de
rei uxor. act. multis postponi parafangis illi, cui a
vi sive præstantia nomen est, vid. Exc. Dni Lyn-
keri *Disp. de præcellentia marium præ fæminis*. Sexum
exinde sequiorem ad unum omnes dictum volunt
Philologi fœmininum; deterioris autem conditio-
nis Jcti in l. 9. ff. de statu hom. adeo ut nec Judices
esse fæmina, nec magistratum gerere, nec postulare,
nec pro alio intervenire, nec procuratores existere
possint, sed ab omnibus officiis civilibus vel pu-
blicis

blicis remota esse debeant, ceu l. 2. ff. de R. J. constitu-
tum verbis legimus. Infirmitatis hujus & rationem
& commiserationem habentes leges, five potius ea-
rum latores multa introduxere privilegia, quibus sane
tantopere prospectum est mulieribus, ut ipsos etiam
mares, si non vigore atque dignitate, attamen jure
favorabiliore superent. Quis enim earum non miserea-
tur, inquit Imperator Justinianus in l. 12. C. qui pot.
in pign. hab. propter obsequia, quæ maritis præstant, pro-
pter partus periculum & ipsam liberorum procreationem,
pro quibus multa nostris legibus inventa sunt privilegia.
Hinc melior in civilibus negotiis earum est conditio
t. t. ff. & C. ad Sctum Vellejanum, Lauterbach. in
comp. Jur. ad tit. de statu hom. & mitior circa delin-
quentes sententia l. 5. §. 3. C. ad L. Jul. Majest. auth.
Hodie C. de custod. reor. Ut taceam jura, emolumenta,
commoda, privilegia plura foeminarum propria; quip-
pe quæ longa nunc serie recensere, cum instituti mei
non sit res hæc per vulgus notissima, operæ pretium
haudquaquam esse cenfeo: saltem hoc dixisse sufficiat:
Quemadmodum foeminarum jura in genere sunt fa-
vorabilia, ita speciatim Viduarum privilegia multo esse
& notabiliora & favorabiliora. Jure enim & merito in
deferendis beneficiis maxima earum personarum ha-
benda est ratio, quas ipsæ leges miserabilibus accensent,
ecclesiaque nostra oratione, quam Litaniam vocant,
publica reputat dignas. Inter quas, cum non ulti-
mo loco viduæ sint referendæ, l. un. C. quando Imp. int.
pup. &c. quarum curam ipse Deus peculiarem ha-
bet & habere gestit. Exod. 22. v. 22. Deut. 24. v. 17
6. 26, v. 12. 6. 27. v. 19. Matth. 23. v. 14. 1. ad Timoth.
5. v.

§. v. 3. earum, cujuscunque ordinis ac conditionis fuerint, omnia ac singula privilegia favoris munificentiaque plenissima, in solatium earum maximum introducta, praesenti in dissertatione pertractare constitutum erat. Arripienti autem calamum, cum materiae prolixitas, quae tractatum magis integrum, quam disputationem Academicam postulare videbatur, aliud suasisset, tandem pro angustia temporis concessi nimia, de Viduis Clericorum & Professorum, earumque juribus verba facere pauca decrevi.

CAPVT I.

Sistit Explicationem etymologicam, Synonymicam & homonymicam vocum in rubrica occurrentium, recensetque eas faeminarum personas, quae vel viduae non sunt, vel viduarum juribus non gaudent, subjuncta definitione.

I.

Um prior verborum, potior vero rerum sit interpretatio, Myns. pr. Inst. de Except. n. 2. & teste Scaligero perceptio nominis ad ipsius rei perceptionem nos provehat, ideo ut prius circa vocabula in Rubrica occurrentia solliciti simus, non abs re erit, praecipue cum & Jcti Veteres ipsi exemplo suo praeverint nos illustri,

& tantum non præceperint, uti colligere est ex *l. 1. de J. & J. §. 5. Inst. quib. mod. jus patr. pot. solv. l. 1. §. 1. π. de pact. l. 1. de reb. cred. l. 2. de spons. aliisque*. Viduæ autem vocabulum unde originem traxerit, genuinam, Grammaticorum filii non conveniunt. Pars a particula *Ve* & obsoleto verbo *iduate*, i. e. dividere, pars ab *iduate* præposita *u* litera, pars a *Ve* & *duitate*, pars denique a *dividendo* deductum volunt. Quem dissensum componere cum nostrum non sit, miseræ ac nimix Criticorum Philologorumque diligentix diutius nunc insistere operæ non erit pretium, bene vero consultum, L. B. ad Matthiam Martinium in *Lexico Etymologico*, Christianum Becmannum de *Origin. lat. lingua*, Calepinum, Fabrum, aliosque Lexicographos bonæ notæ remittere. Hoc saltem monere non nefas duco, penultimam sententiam sicuti Javoleni esse Jcti, *Viduam* in *l. 242. §. 3. de V. S. scribentis, quasi sine duitate dictam esse, sicut vecors sine corde, vesanus sine sanitate*: ita ultimam nominis allusionem, qua Vidua, quasi *Vi* *divisa* dicitur, præ reliquis ingeniosam esse, notationemque mereri. Viduam interim hic denotari UXOREM, CUJUS MARITUS EST MORTUUS *c. 16. dist. 34.* nobis satis erit. Qua ipsa definitione, sive mavis, descriptione, exclusam volumus eam non solum latam significationem, qua viduæ nomen denotat *virginem* in *dict. leg. 242. §. 3. de V. S.* vel eam *personam, quæ habet virum inutilem*, Gloss. in *l. ult. in verb. Orbitates. C. ad Leg. Fab. de Plagiar. C. 2. §. 1. x. de translat. Episcop.* ubi Ecclesia viduata, quæ habet inutilem Episcopum, dicitur, *vel eam denique, quæ habet*
vi-

virum absentem : Sic Plautus in *Stich. act. 1. scen. 1.*
Credo ego , ait , *miseram fuisse Penelopem* , *que tam diu*
vidua viro suo caruit : sed & illam metaphoricam ,
 quando quamcunque *privationem vel carentiam indigi-*
eat. Ita Ovidius , de Dejanira quando canit ,

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueor , infesto ne vir ab hoste cadat.

vacuam & marito privatam domum per viduam in-
 telligit. Vocatur alias *Conjux superstes* *auth. Præ-*
terea C. unde vir & uxor. Italice *Veudova* ; Gallice
Veuve ; In vernacula : *Eine Wittfrau / eine Wittib*
oder Wittwe / eine überlebende Frau / item eine
Relicte.

II

Clerici vocem a Græco κληρ❧ dictam esse non
 incongrue quis statuet. κληρ❧ enim sortem signi-
 ficat , itemque & hæreditatem , quæ vel sortito obti-
 git , vel alio fortunæ beneficio ad aliquem pervenit ,
 denotat. Sive itaque B. L. dictos esse Clericos cum
 Isidoro in *l. 7. etym. cap. 12. relat. in c. 1. dist. 21.* & Hie-
 ronym. in *Epist. ad suum Levitam* relata in *C. 7. caus. 12.*
qu. 1. velit exinde , quod olim per sortem fuerint ele-
 cti , (quam electionem Pontifex in *c. fin. x. de sortileg.*
 perpetua prohibitione damnat) sive cum Hieronym.
 in *Epist. ad Nepotianum* relata in *c. 5. caus. 12. qu. 1. ex-*
inde , quod de sorte Domini sunt , vel quod Dominus
 fors , id est , pars eorum est , vel etiam , quod partem
 Domini habent , ut idem Isidor. *d. l. asserit* , sive deni-
 que exinde , quod adscripti sint in heredium patrimo-
 niumque divinum , (κληρονομ❧ enim heres est , quod
 olim

olim forte divideretur hereditas, sicut & regna) sicuti Deut. c. 9. v. ult. & c. 14. v. 2. Deus populum suum appellare dignatus est, non magnum errabit errorem; cum omnes ad unum fere scopum tendere derivationes videantur. Licet præterea sint, qui exinde dictos esse putent Clericos, quod olim quilibet in Decurias suas fuerit distributus, ut sibi mandato munere fungeretur. Hinc in c. 1. dist. 21. constituti leguntur, qui Ostiarii essent, Psalmistæ, Lectores, Exorcistæ, Acoluthi, Supdiaconi, Diaconi, item, qui Presbyteri & qui Episcopi essent. Etenim ἀποκληρῶν Dionysio in hierarchiis in decurias contribuere significat. Obiter hic addo, jungi hanc κληρὸν vocem & aliis, veluti in nomine Νάυκληρὸν s. Nauclerus, quod Dominum navis significat; Item in voce Cleropeplum, quod singulare ornamentum est Clerici ordinis, hodie Liropium, secundum Becman. de Orig. Lat. lingue sub voce Nausea ad fin. corruptissime dictum, videre est. Nobis interim Clerici titulo ii veniunt, qui censentur in Clero esse. Felin. ad cap. 17. verb. de destinato x. de Rescript. Clerus autem ille est mortalium ordo, s. collegium sacerdotale, cui sacrorum cura & administratio peculiari ratione est commissa, uno verbo: Die Geistlichkeit. Definiri itaque potest Clericus, quod sit persona ecclesiastica, quæ sacrorum administrationi cultuique divino peragendo, inauguratione certa est consecrata, destinata atque mancipata, c. 5. 6. & 7. caus. 12. qu. 1. ubi: Christi servit ecclesie, mancipata divino officio, dedita contemplationi & orationi & ab omni strebitu temporalium cessare convenit. His opponuntur Laici, a Græco λαός, quod populum dicit, nun-

nuncupati , qui nullis ecclesiæ muneribus addicti ,
nec religionis voto alligati , libere commerciis secu-
laribus vacant *d. can. 7. §. 1.* ubi : *Duo sunt genera Chri-*
stianorum , unum Clerici , aliud Laici , quibus temporalia
licet possidere , sed non nisi ad usum ; nihil enim miserius
est , quam propter nummum Deum contemnere. His con-
cessum est uxorem ducere , terram colere &c. Excussa
etymologica Clerici significatione , subjunctaque de-
finitione , homonymiam nullam aliam reperire mihi
licuit , nisi quod Clericus s. κληρ^{ος} vermiculum etiam
denotet Plinio *lib. 11. c. 19. & l. 1. c. 26.* in alveo-
rum pavimentis nasci solitum , ex quo crescente ve-
lut aranea obducatur alveus , ita , ut favi carie apes
postmodum pereant. Synonymiam quod attinet , vo-
cantur alias Sacerdotes. *c. 1. dist. 21.* Ministri Christi &
Dispensatores mysteriorum Dei. *1. ad Cor. 4. §. 1.* Mili-
tes coelestes Glossa *in l. stipendia 4. C. de execut. re jud.*
Milites Christi. Alex. *Cons. 126. vol. 1. cap. 3.* Principes ,
Patres omnium fidelium. Hyppolit. *Tract. de fidejuss.*
num. 179. ibique cc. allegat. Doctores ecclesiæ , In-
spectores , Superintendentes , Episcopi , vulgo Pa-
stores , Parochi , verbi divini Ministri , Germa-
nice ein Geistlicher / Pfaff / (quod licet natura sua bo-
num , tamen moribus nostris exosum adeo nomen
est , ut etiam injuriam eum posse conveniri , qui
Pastorem sic vocavit , teneat Lauterb. *in Comp. ff. ad tit.*
de Inj.) Seelsorger / Pfarr / Pfarrherr / Diener am Wort
Gottes / Prediger / Beichtvatter / Capellan , Helfer / ut
taceam innumera alia , ratione officiorum , dignitatum ,
dioecesiarum , ordinumque & graduum s. illustriorum
s. minorum , cœnobiorum , capitulorum item & ca-
B noni-

monicatum, ipsis in utraque lingua imponi solita, quæ vel nobis per se notissima sunt, vel facili apud Authores negotio inveniri possunt. vid. interim Henr. Canisius in *Summa Jur. Canon. L. 1. tit. 4 §. 3. & tit. 5.* ubi numerum ordinum ecclesiasticorum recenset. Cæterum antequam Clerici vocem missam faciam, adhuc monendum censeo, nil quicquam ad nos attingere, Romano-Catholicis viduam Clerici etne *Pfarrherrns Wittfrau* / ens esse rationis, iisque *Pfaffen* & *Hurentinder* / tanquam synonyma in uno eodemque prædicamento reponi. Cum nobis A. C. addictis sufficiat, permissum illis matrimonium legum sacrarum fundamento inniti.

§. III.

Professoris nomen Latio cunabula sua debere, non opus est procul arcessere probationis documentum, cum a verbo deponenti *Profiteri* sit derivatum atque deductum. *Profiteri* autem hoc loco idem quod publice docere vel exercitio colere, denotat. Hinc PROFESSIO i. e. actus profitentis, quæ non solum argentariorum *l. 6. §. 9. ff. de edend.* sed & aliorum omnium vitæ generum dicitur. *l. 26. in f. C. de Ep. & Cler.* Lampridius in *Heliogab. eromoturus*, inquit, *omnes turpissimos & ultima professionis homines.* & PROFESSORES, qui artes liberales, mechanicas, vel etiam prohibitas, aliasque profitentur. Quarum nomine licet secundum *l. 1. §. 4. & seqq. de extraord. cognit. & Rubric C. de Prof. & Med.* neque Medici, neque Philolophi, neque Jurisperiti, neque ludi literarii Magistri contineantur: hodie tamen extra dubitationis aleam positum est, professionem ubique summi

mi pro publica institutione præsertim superiorum disciplinarum, ut Theologiæ, Jurisprudentiæ, Medicinæ, Philosophiæ: quarum doctores in publicis scholis vulgo *Professores* appellamus, ut rectissime scribit Martinius in *Lexic. Philol. h. voce.* vide interim imprimis Jac. Cothofred. ad *Cod. Theod. tit. de Professoribus*, qui in urbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt *Comitivam.* Item ad *tit. de studiis liberal.* nec non ad *l. ult. de operib. pub.* ubi plura ad hanc rem facientia, neque palatui tuo injucunda, Philologus consummatissimus Tibi, L. B. propinabit. Professor itaque nobis hic est ea persona, quæ publice legit, & cui auditores dant operam, ceu loquitur Calvinus in *Lexico Jurid. h. voce.* vel quæ publica autoritate est constituta, in Universitatibus, Academiis, atque Gymnasiis docet atque erodit pubem adolescentem in bonis literis, cum primis autem iis disciplinis, quæ quatuor facultatibus, ut dicunt, superioribus proprie attribuuntur, atque per hoc non solum honoribus, sed & præmiis atque immunitatibus præ ceteris digna. Hinc Symmachus perpulchre *epist. 29.* scribit: *Scis bonas artes honore nutriri, atque hoc specimen esse florentis Reipublicæ, ut disciplinarum Professoribus præmia opulenta solvantur.* Quicquid enim (sunt Oldendorpii verba) Professoribus atque veris bonarum literarum studiosis tribuitur, id centuplo reddit in publicam utilitatem; dum quisque suo fungitur officio, vel predicando Dei verbum, vel formando vivendi politiam, vel curando corpora hominum. Et quem fugit, horum consideratione Professores nullo non tempore ab Imperatoribus magno in pretio fuisse

fuisse habitos, ipsisque & honoribus & præmiis & immunitatibus abunde prospectum, ut luculenter satis legere est *ex l. unic. C. de Professoribus, qui in urbe Constant. docentes ex lege meruerunt Comitivam*, (ubi quomodo comparati esse debeant statutum) Item *ex s. 1. de Prof. & Medic. ut & ex tit. de Extraord. Cognit. nec non tit. de studiis liberal. pro parte etiam ex tit. de Orig. Jur. & Constitutionibus de Confirmatione Digestorum*. imprimis vero ex memoranda Imp. Frederici *auth. Habita C. ne fil. pro patre* constat. Quæ omnia loca allegata & ad hæc Commentatores evolvere eum, cui rem penitus investigare propositum est, non pigebit. Nos interim iis contenti sumus, & hoc saltem adhuc quoad Synonymiam notamus, Professores uti in genere Doctores, Magistri, Præceptores, Didascali, Hypodidascali, in Gymnasiis Directores, Rectores, Correctores, Cantores &c. vocari, ita in specie Juris Professores, Antecessorum titulo insigniri *§. 3. proæm. Inst.* quia juventutem docendo præeunt vel scientia antecedunt. Cujac. *Lib. 12. obs. 40.* Licet Alciat. *L. 3. Disputat. cap. 12.* adhuc hæreat, an non Assessores legendum sit. Homonymia vocis professionis fere nulla est, nisi, ut supra dixi, quod ea de qualibet arte atque exercitio etiam mechanico in omni vitæ genere possit dici, adeo ut si de futuro, professionem suam illum exercuisse, dixeris, haud male dixeris. Quoad Professores Juris autem, Alciato *occas. l. 2. §. 43. ff. de Orig. Jur.* Professorum nomine videntur etiam posse intelligi Jcti, qui a principio adibantur, ut consilii sui oratoribus & advocatis copiam facerent. vid. Calvinii *Lex Juridic. h. voc.*

Tan-

Tandem Professio etiam dicitur, qua monachus per votum triplex Deo se se offert. Hac enim votorum emissionem palam profitetur Deo obedientiam, castitatem & paupertatem deinceps se observaturum. Carolus du fresne in *Glossar. voc. Professio*. Coronidis loco adhuc addo, nos, etiamsi publicos Præceptores scholarum trivialium, ceu vocant, nomine Professorum nolim comprehensos, attamen iis, præcipue vero eorum viduis ex æquitate viduarum jura atque beneficia recte attribui, non immerito statuere; sicuti &, quando de viduis Clericorum sermo est, viduas Ministrorum Templi s. Aedituorum, Cantorum, Ludimoderatorum, Organicorum, simili si non honoris, tamen æquitatis ratione semper subintelligere: præcipue cum Kirchen und Schuldiener a plerisque & plerisque in locis Clero accenseantur, & sæpe numero non minus, quam ipsi Clerici, Reipublicæ utilitatem in operosis & squalidis officiis suis obeundis, promoveant.

IV.

Restat Juris vox, cujus circa explicationem, ab Ulpiano in *l. 1. ff. de J. & J.* jam jam breviter datam, de industria non hæere placet, cum tam notum quam quod notissimum sit imprimis vero Jurisperitis, quid ea indigetur. Et licet jus pluribus dicatur modis. *l. p. ff. de J. & J.* Sic in *d. l. 1. ff. de J. & J.* significat artem boni & æqui s. Jurisprudentiam: in *tit. de J. Nat. G. & C.* denotat legem s. regulam a superiore præscriptam. in *tit. de Jure Personarum* innuit conditionem s. statum; in servitutum materia, potestatem aliquid habendi vel faciendi indicat, in actionibus autem pro facultate in judicio agendi sumitur: sic amplius nonnunquam etiam jus

pro necessitate dicitur, veluti est mihi jus cognationis vel adfinitatis. *l. ult. ff. de J. & J.* nonnunquam vero etiam pro privilegio s. singulari juris quodam accipitur favore: facilitamen concludendum est modo, ultimam juris significationem, præ reliquis solum atque unicam hujus esse loci. Jus itaque hic nobis sufficiat privilegium esse favorabile, s. jus singulare; specialem Principis constitutionem, Lauterb. *in comp. ff. ad tit. de Const. Princip. beneficium, immunitatem, favorem &c.* Germanice; eine Berechtigung/eine Freyheit. De his itaque juribus singularibus privilegiisque, Viduis Clericorum Professorumque propriis, in præsens aget B. C. D. dissertatio nostra.

V.

Enim vero in viduæ definitione cum §. 1. loco generis UXOREM Posuerimus, hoc ipso exemptas a viduis earumque juribus, non solum (1) virgines volo, licet Peretz *ad tit. Cod. quando Imp. inter pup. & vid. n. 3.* cum Vinc. de Franchis *decis. 100.* & his arbitrio judicis jura viduitatis attribui posse autumat. Sed & (2) vultupratas, quippe quæ, cum pudicitia ut virtuti animi vis nulla possit inferri per eleg. *tex. in pr. & can. 1. cum seqq. c. 32. q. 5.* pro virginibus haberi debent, nec ea propter etiam cogi possunt ut sertum virginitatis signum deponant, peplumque imponant. Quod, insuper habito dissensu Carpzovii *de Jur. fœm. sing. dec. 1. pos. 10.* cum Berlichio *p. 5. concl. 41. n. 67.* Neuhanio *Tr. de Priv. vid. m. 1. th. 6. lit. A.* & Fr. Pfeil *Consil. 147. in fin.* sequentia verba subjiciente, affirmamus. Diesem allen nach halte ich dafür / daß die genothzüchtigte nicht weniger denn ob solches nicht gesche-

geschehen / in Jungfräulichen Schmuck und mit dem
 Kranz öffentlich gehen / und nicht als eine geschwächte
 Dirne / oder Hure / mit dem Schleier gedeckt werden
 möge. B. R. W. Imo etiam (3) meretrices & vo-
 luntarie se stuprari passas. Quamquam ex æquitate
 canonica , qua meretricem e lupunari in uxorem du-
 cere meritorium existimetur opus per c. 20. x. de
sponsal: has quoque viduarum juribus dignas esse cum
 Pontificiis Interpretibus asserat Menoch. A. J. Q. cas.
 66. n. 25. Petr. Gregor. 10. synt. 2. (4) Insuper ex in-
 cestis s. injustis nuptiis protrusas , quia contra leges
 contrahentes nec libros , nec uxorem , nec virum ,
 nec nuptias nec matrimonium habere intelliguntur
 per §. pen. f. de nupt. l. 6. C. de interd. matr. Excludan-
 tor (5) Concubinæ , quippe quæ dignitate ab uxori-
 bus differunt , l. 49. §. parvi. 4. ff. de Leg. 3. Uxorem
 siquidem pleno honore diligi Papinianus in l. 16. §. 1. de
his quæ ut indign. Concubinam vero solo dilectu ab uxo-
 re separari Paulus , L. 2. sent. t. 20. asserit , ve etiam so-
 la animi testinatione , ceu idem l. p. ff. de Concub. refert.
 Cum itaque concubinatus matrimonium non sit. C.
 J. A. tit. de Concub. th. 1. neque etiam vivente concu-
 binario concubina uxoris titulo veniat , l. 144. de V. S.
 facile concludendum , eas nec viduæ nomine , eo mor-
 tuo insigniendas , nec privilegiorum viduarum capa-
 ces esse. De quibus tamen ut solliciti pluribus simus
 eo supersedeo , quod Concubinatus præter Jus divinum ,
 & Jure Canonico. c. nemo 4. c. meretrices. 11. caus. 32. qu.
 4. Panorum & Dd. inc. inter opera 20. x. de *sponsal*. & Con-
 stitutionibus Imperii Ord. Polit. de Ao. 1530. tit. 33.
 1548. tit. 25. & 1577. tit. 26. penitus sit prohibitus.
 Quid

Quid interim circa personas illustres concubinatum facto magis quam jure hodiernum exercentes juris sit, de eo videsis Excell. quondam Prof. Altdorff. Linkii disputat. de matrimonio ad morganaticam contracto.

VI.

Simili ratione (6) nec sponsam , cujus sponsus ante copulam sacerdotalem decessit , hic viduæ nomine comprehensam volo. Licet enim sæpe numero sponsa uxoris nomine veniat Jure Divino Matth. 1. v. 20. Canonico c. 6. & 9. caus. 27. qu. 2. c. ex parte 9. x. de sponsal. Item & Civili l. 74. ff. de jure dotium leg. 6. pr. & §. 1. leg. 8. de grad. ubi generi & nurus appellatione sponsus & sponsa continentur. Idque ex ea ratione , quia consensus non concubitus nuptias facit. l. 15. π. de Condit. & Demonstr. l. 4. l. 11. ff. Sponsal. & sicuti cingendus pro cincto l. pen. ff. de Test. mil. ita ducenda pro ducta , copulanda pro copulata habetur uxore , Goedd. tit. de V. S. ad l. 167. n. 4. p. 1002. præcipue in favorabilibus , Gail. 2. O. 80. n. 5. Hinc etiam sponsalia de præsentī habentur pro vero matrimonio , arg. c. 25. X. de Spons. & c. 1. caus. 27. qu. 2. Suth. d. 2. aph. 9. Attamen exceptionem hæc merentur in iis , ubi concubitus pro forma requiritur substantiali matrimonii , & sic mulier desponsata prius uxor non est , quam in usu mariti fuerit , Berlich. p. 3. concl. 25. n. 4. Pro forma autem substantiali ejus (ut desponsati uxor & maritus proprie dicantur , conjugumque juribus utantur) deductio mulieris in domum mari-

mariti & consensio lecti expressissime requiritur.
l. 24. C. de Nupt. Freher. de infam. lib. 3. c. 17. n. 11.
Wissenb. p. 1. diff. 44. th. 2. Id quod etiam consue-
tudine seu praxi hodierna observatur; Speciatim
vero Reform. Francofurtensi ad Moenum p. 2. t. 3. §. 5.
 ita dispositum reperitur: Wir setzen und ordnen auch/
 daß alle Pact und Beding der Heyraths- Brief
 anders nicht vor kräftig gehalten werden sollen/
 es seyen denn beyde Ehegemahl Christlicher Ordo-
 nung nach öffentlich zur Kirchen gangen, ehelichen bey-
 gelegen / darauf einander Beywohnung gethan und
 also rechte Eheleute worden: Derowegen ob gleich der
 Bräutigam oder die Braut nach vollbrachtem Kirch-
 gang (doch vor dem ehelichen Beylager) Todes ver-
 schieden / daß es doch vor keine vollkommene Ehe (so
 die Erbschaft und andere Gewinn belangt) solle gehal-
 ten werden. Quod etiam Franconiae plerisque in lo-
 cis consuetudinis esse testatur Wehner. *in pract. ob-*
serv. verbo Phemann. & de Saxonia Land: Recht
lib. 1. art 41. ibi.: und tritt in sein Recht / wenn sie
 in sein Ehebett tritt / & *lib. 3. art. 45. vers.* Das Weib
 ist auch ihres Mannes Genosin / aller Ehre und Wür-
 digkeit / die der Mann hat / zu hand als sie in sein Bett
 tritt / *ibid. gloss. tit. E Schneidevv. ad pr. Inst. de hered.*
qua ab. int. def. sub. tit. de succ. int. vir & uxor. n. 21.
 Hinc eodem Sax. Jure sponso vel sponsa ante nuptias
 decedente, superstes ex bonis defuncti sponsi vel
 sponsæ nil quicquam acquirit vigore statuti, ut *Const.*
Elect. Sax. 19. p. 3. expressis sancitum reperitur verbis:
 Portionem statutariam conjugii superstiti debitam per-
 sonis

sonis desponsatis ante consensionem thalami minime
deferri. Carpz. p. 3. c. 19. d. 1.

VII.

Ex adductis satis superque patet, sponsam, cujus
sponsus ante copulam sacerdotalem mortuus est, vi-
duarum juribus haud dignam reputari. Sed hic quæ-
stio suboritur, quid de illa dicendum quam sponsus
ante benedictionem decedens carnaliter cognovit?
More enim pravissimo & tantum non diabolico apud
multos Christianum nomen ore magis quam facto
profitentes invaluit, ut desponsationis tempore illi-
cito jamjam coeant. Cujus immensi peccati eam ra-
tionem, ne incantamenta malignorum & artes forti-
legæ, vulgo das *Nestelnüpfen* / eis nocumento sint,
plerumque prætexunt, firmissimo indicio, diabolum
se pertimescere, Deum nequaquam: cum tamen hu-
jus solis ut Conjugii institutoris sanctissimi & puris-
simi, gratiam & benedictionem pura mentis corpo-
risque castitate & sanctimonia vitæ expetere, ipsis nil
prius nilque antiquius esse debeat. In hac quæstione
autem decidenda eo respiciendum esse opinor, num
gravida relicta sit sponsa, nec ne? & tunc posteriori
casu, cum de occultis non judicet ecclesia, neque
sponsa propriam ipsa turpitudinem propolare præsu-
matur, neganda erit quæstio, pro uxore enim per
superius tradita haberi non potest; priori autem
casu dicendum videtur, superstitem vere viduam
fieri, earumque juribus uti. Cum sponsalia de
futuro etiam per concubitum transeant in veras nu-
ptias, c. 30. c. fin. X. de sponsal. c. 3. X. de spons. duor.

We-

Wesenb. *in parat. ff. de spons. in fin.* At enim vero cum ii, qui contra leges bonosque mores impingunt, melioris esse conditionis non debeant iis, qui parent, multo minus vero ex suo delicto lucrum captare *l. fin. in f. C. de rebus cred. l. 7. in fin. C. de nat. liber. communis* Dd. est sententia, ejusmodi sponsam præpostero ordine & non expectata benedictione sacerdotali concumbentem juribus viduitatis minime gaudere. Berlich. *p. 3. concl. pract. 25. n. 37.* & ab eo magno numero citati. Sed num partus talis posthumus pro legitimo sit habendus? non incongrue hic quæritur. Negandum id videtur ex antecedentibus, cum desponsati proprie non pro conjugibus habeantur. Sed verior est affirmantium sententia Mevii *p. 2. dec. 81.* Carpzovii *p. 3. c. 14. def. 12.* propter singularem liberorum favorem, & quia omissio benedictionis sacerdotalis peccatum est parentum, libris non imputandum, quæ adeo vera esse, ut ne quidem jus Canonicum *c. 12. X. qui fil. sint legit.* refragetur, Hoppius *ad tit. de nupt.* autumat adcitans Struv. *S. J. F. c. 9. th. 3. n. 13.* & Förster *de success. ab intest. L. 4. c. 8. n. 19.* Præjudicium Carpzovii *d. l.* ita se habet: Hat ein Junger Geselle Sempronius, so keine Eltern gehabt / sich mit einer Wittwen in heimliches Ehegelöbniß eingelassen / und dieselbe alsobald fleischlichen erkannt / und geschwängert / iminassen sie dann ein Kind zur Welt geböhren. Ob nun wohlgedachter Sempronius, ehe und zuvor öffentliche Sponsalia vorgangen / und die Ehe durch Priesterliche Copulation vollzogen worden / Todes verfahren / da aber dennoch die geschwängerte Wittwe / daß ihr die Ehe versprochen worden / darthun und erweisen möch

möchte / So wird das von ihr erzeugte Kind für ein eheliches Kind gehalten / und zu des Vatern Sempronii Verlassenschaft als ein rechter Erbe billig zugelassen. B. N. W.

VIII.

Amplius quæritur : Si sponsus post benedictionem, sed ante concubitum, decedat, num sponsa inter Viduas sit referenda? Resp. Si ipso nuptiarum die, post benedictionem Sacerdotalem, mortu⁹ fuerit sponsus, nullum dubium esse, quin sponsa adhuc pro virgine haberi, virginalique habitu indui debeat, Carpz. *part. 3. c. 19. d. 11. n. 4* & 5. cum durum foret, ut loquitur Neuenhan *tr. de Fur. Vid. membr. 1. th. 6. lit. A.* citra omnem culpam, omneque commodum tantam & mariti futuri & decoris virginalis jacturam facere. Sed si die post nuptias altero, vel tertio & amplius moriatur, tum demum Jure Canonico sponsam a conjugali congressu intactam se dicentem, pro virgine habendam, si id cum septima manu ejuraverit, *c. 5. X. de frigid. c. 28. caus. 27. qu. 2. c. 2. caus. 33. qu. 1. c. f. X. de frigid. & Malef.* Enim vero cum modus hic purgandi, ex antiquis Germanorum LL. desumptus teste V. Förstero *p. de jurisd. Roman. Lib. 3. n. 126. p. 449.* penitus exoleverit, hodie aut sponsa pro uxore haberi, aut illa renuente, inspectio ventris institui debet. *arg. l. 1. ff. de ventr. insp.* alioquin præsumptio juris tam diu pro subsecuto militat concubitu, donec probetur contrarium, *arg. l. 14. C. de præf. Gail. 2. O. 144. n. 6. Menoch. 1. præf. 60. n. 2. Bovius de Statutar, præscript. gloss. 24.* Imprimis si suspensiones & indicia vel minima aut probabilia saltem adsint, hæc maxime locum

cum habet, cum dolus nemini patrocinari debet. *l. 12. de dolo mal.* nec quisquam ex suo delicto meliorem facere conditionem possit, aut præmium doli sui consequi, *l. 31. π. de nec. arb.* Quæ & a Scabinatu Jenensi A. 1617. m. Jun. sponsæ suspectæ pudicitiae per sententiam imposita fuit his verbis: *So wird wider die Braut / die sich verdächtig erzeiget / mit der ventris inspection durch geschworne Hebammen billig verfahren.* B. R. W. Licet non negem, optimum & decorum tunc ejusmodi sponsis esse, si ex modestia se pro Viduis gerant, nomenque defuncti sponsi in honorem ejus retineant, nisi spes futurarum nuptiarum vel alius emolumenti magni, iis oppido contrarium suadeat. Rarum non minus quam notabile est modestiæ exemplum, quod de conjuge Soceri Simonis Grynæi scribit Philipp. Melanchth. qui, mortua prima conjuge, narravit se duxisse viduam uirginem, quæ undecim annos nupta fuerat frigido viro, nec ulli unquam hoc prius quam post mortem ejus secundo conjugii re ipsa patefecit.

IX.

Per verba: CUJUS MARITUS MORTUUS EST, porro §. 1. Viduam definivimus. Hic vero paucis monendum censeo, per mortem nos non aliam nisi naturalem intelligere, quæ ultima linea rerum atque meta est, ad quam omnes properamus. Hæc enim matrimonia solvere solet, hæc iis finem imponit *1. Cor. 7. v. pen. c. fin. caus. 31. qu. 1.* Hinc nota in sponsalibus initis adhiberi solita mutux promissionis formula: *Nichts soll uns scheiden als der Tod.* Itaque præter naturalem mortem, neque spiritualis,

neque civilis, neque alia qualiscunque etiam separatio viduas vere efficit. Quod (1) attinet mortem spirituales ea duplici modo dicitur contingere, vel ex delicto, quando quis excommunicationis fulmine percussus omni sacramentorum & hominum communione abstinere jussus est, Neuenhan. *membr. 1. th. 4. l. C.* vel ex voto monastico seu religionis ingressu *Nov. 22. c. 5.* priori casu, quemadmodum jus Civile ita & Canonicum nullum admittit divortium *arg. c. 31. x. de sent. ex com. Ant. Cuchus lib. 4. Inst. jur can. tit. 11. circa pr.* posteriori casu jus Civile in *d. N. 22. c. 5. & N. 117. c. 12.* indistincte nuptias dissolvere videtur, Jus vero Can. saltem sponsalia de præsenti, non vero per concubitum confirmata, disrumpi, etiam invita altera parte, disponit per *c. 2. & 4. x. de convers. conjug.* Marito enim vero regulariter non nisi consentiente uxore, eaque ipsa continentiam profitente permittitur monasterium ingredi vigore *c. 4. 5. 6. & 9. x. d. t.* Certe enim cum Protestantes monasteria non agnoscant, supersedeo plura addere. Nobis interim sufficiat, neque per mortem spirituales apud ipsos etiam Pontificios viduitatem induci, vidisse.

§. X.

Sicuti vero spirituali morte non dissolvitur conjugium, ita (2) neque civili, quæ maxima & media capitis deminutione contingit; licet enim Jure Veteri. captivitate, ubi quis simul fit servus *l. 8. l. 14. §. 1. ff. de capt. & post l. revers. deportatione l. 56. ff. solut. matr. & servitute Nov. 22. c. 9. l. 24. C. de don. int. V. & U.* dirempta fuerint matrimonia: attamen novo Jure hæc

hæc omnia penitus correctæ videmus, tum quoad captivitatem non solum in *l. 24. C. de don. int. V. U. Nov. 22. c. 7.* sed & in *N. 33. Leon. & Jure Canonico c. 19. x. de sponsal.* tum quoad deportationem in *N. 22. c. 13.* tum etiam quoad servitutem *N. 22. c. 8.* sublatam. Cui ut hodierna praxis sit contraria tantum abest, ut etiam banno Imperii, die Reichs-Acht / quæ in locum deportationis ex communi Dd. calculo successit Hopp. *ad tit. de cap. dem. §. 2.* dissolutum non censeatur vinculum, Neuenhan. *m. 1. th. 6. lit. c.* etiam si pro crimine læsæ Majestatis bannitus sit maritus, uti statuit Georg. Mund. *Vol. 2. cons. 8. n. 140.* Imo sunt qui putant non pauci, propter arctissimam consuetudinem *l. 1. ff. de rit. nupt.* ex qua pro una persona atque carne habentur conjuges Genes. 2. v. 24. uxorem, maritum sequi teneri, cum nihil tam humanum sit, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse per *l. 22. §. 7. ff. sol. matr.* & sic Caini uxor post fratricidium commissum, maritum secuta est, tulitque partem calamitatum, teste Joseph. *lib. 1. antiqu. c. 4.* Quo etiam collimat nota dicendi formula : *Daß sie in Freud und Leid beyammen seyn und bleiben wollen.* Sed cum durum foret unius delicto alterum etiam plecti *l. 22. C. de pen.* atque sic mariti criminis infortunio uxorem adstringi *l. 24. de donat. int. V. & U.* equidem hodie ad sequendum conjugem moneri, non vero compelli potest uxor, ceu rectissime a Scabinatu Jenensi judicatum esse mense dec. 1616. his verbis conceptis : *Als wird N. des Landes verwiesen: und sein Weib ihm zu folgen fleißig ermahnet / kan aber doch wider ihren Willen darzu nicht genöthig.*

nöthiget oder gezwungen werden / B. N. W. refert
Neuenhan. *membr. 1. th. 6. lit. E.* Interim maritum
sequi detractans, quamdiu superest relegatus vel ban-
nitus, secunda inire vota prohibetur c. 19. x. de *spon-
sal. c. 2. x. de sec. nupt.*

XI.

Hæc cum ita sint, multo minus (3) separatione
Coniugum, viduitatis jura constituuntur. Sive enim
sint corporibus tantum separati conjuges, Vel ad tem-
pus, vel ad perpetuum; vel voluntario vel involunta-
rio (quod fit e. g. si volente uxore maritus castra se-
quatur, vel captivus retineatur) sive etiam quoad tho-
rum & mensam divisi, (quæ separatio, cum matrimo-
nium ab initio rite perfectum & consummatum, nun-
quam per eam quoad vinculum conjugale dissolvatur,
Ernest. Frid. Schröter *in not. ad. Suth. aph. 24.* fit ple-
rumque, si alter conjugum lepra, morbo gallico, fu-
rore, infania sit correptus, vel in hæresin labatur,
vel ad ritus gentilium se conferat, vel si insidiæ pa-
ratæ dicantur vitæ alterutrius, vel maritus nimium
in uxorem sævire per domesticos probetur &c. San-
chez *de matrim. lib. 20. disp. 18. n. 10.*) sive denique in
totum quoad vinculum etiam publica autoritate di-
vortium passi fuerint, (quod fit propter adulterium
commissum, vel Sodomiam, propter malitiosam de-
sertionem & propter impotentiam, ubi ad nova vota
transire alteri permittitur parti innoceuti ut plurimum,)
omnes inquam, nequaquam Viduitatis juribus fruan-
tor, nullo discrimine habito, sive culpa mariti, sive uxo-
ris

ris sejunctio sit facta, siquidem posteriori casu, cum nemo ex delicto suo lucrum captare debeat, *l. fin. C. de rebus cred. l. 7. in. f. C. de natur. lib.* privilegia hæc ad illam tanquam indignam non pertinent, priori vero, ipsi vel ex bonis nocentis mariti vel novo matrimonio, vel aliunde prospicitur.

XII.

Cognitis itaque iis mulierum personis, quæ vel Viduæ non sunt, vel earum jurium ac privilegiorum participes non sunt, facilis nunc erit definitio Viduarum Clericorum vel Professorum, quam sequentem in modum, brevem damus, quod sint uxores, intuitu defunctorum maritorum in Ecclesiam scholasque meritorum, singularibus quibusdam juribus gaudentes. Vel paulo ampliorem: Quod sint Uxores maritorum in ecclesiam scholasque meritissimorum solatio per mortem naturalem orbæ, atque hujus orbitatis horumque meritorum intuitu & commiseratione & quibusdam singularibus juribus favoris plenis dignissimæ. Ordo nunc postulat, ut eadem Jura penitus inspiciamus: Ea autem ad tres referimus classes, vel enim Viduæ Clericorum & Professorum gaudent (1) juribus foeminarum communibus, vel (2) viduarum communibus, vel denique (3) earum propriis ac singularibus.

D

CA-

CAPVT II.

*agit de Juribus, quæ Viduæ Clericorum &
Professorum cum reliquis foeminis
habent communia.*

I.

Communia itaque Jura foeminarum spectari pos-
sunt I. quoad Jura in honoribus, muneribus
& oneribus. Foeminæ itaque adeoque Viduæ
nostræ ipsæ licet regulariter munerum civilium non
sint capaces, sed ab omnibus officiis publicis remo-
veantur, *l. 12. §. 2. de Judic. l. 2. de R. J. cum corpo-*
ralia munera iis sexus ipse deneget l. 3. §. 3. de muner.
attamen quibusdam hæc in casibus pati exceptiones
negandum non est; Ut ordine autem procedam,
non hic operosis discutiam verbis quæstionem a Dd.
toties quoties agitatam: num Mulieres recte ad im-
perium admittendæ? cum talia de Viduis Clerico-
rum & Professorum ad regenda regna minime natis
(licet quandoque Imperium in maritos teneant) quæ-
rere inane prorsus sit, & scopo nostro haud applica-
bile, sed 1) disquirendum hic venit, num mulieres
ab officio Judicum excludantur? Quod, licet su-
pra foeminas ab omnibus officiis publicis arceri di-
xerimus, & certum sit, Magistratum gerere & Ju-
dicem esse, munera esse publica sive officia publica
& civilia simul *l. 78. de judic. l. f. C. de rec. arb. l. 5. in f.*
cum seq. de cap. minut. affirmamus consulto cum Inter-
pretibus in casu, primo, si mulieri hereditario jure in
ditio-

ditionem aliquam succedenti ex consuetudine alicujus regionis competat jurisdictio, C. 4. X. de arbitr. secundo, si lex municipalis mulieri jurisditionem largiatur, vid. Strauch. *dissert.* 21. *aph.* 4. ubi exemplum adducit. Si itaque Viduæ Clericorum & Professorum jurisditione hoc modo potitæ fuerint, quin etiam judicare possint nullum est dubium. 2) Mulieres ad officium Procuratorum sunt habiles, licet enim alienam defensionem suscipere virilis officii sit, & ultra sexum muliebrem, l. 18. C. de Procur. & Imperat. Just. §. 2. *Inst. de Injur.* dicat: *Defendi uxores a viris æquum est, non viros ab uxoribus.* Insuperque matronalis pudor non patiatur, fæminas virorum conventibus interesse, ne quidem suo nomine semper, multo minus alieno, l. 21. C. de Procurat. l. 1. §. 5. ff. de postul. attamen eas nihilominus nonnunquam ex decreto causa cognita Jure Civili admitti, certum est, ut si litem agant suam l. 4. C. de Procurat. aut pro Parentibus liberisve, quos morbus vel ætas impedit, aut qui non habent, qui eorum nomine agunt, l. 41. ff. h. t. Sic etiam Jure Canonico Abbâtissa procuratrix pro monasterio constituti potest, uti in cap. 4. de confir. util. & inutil. dispositum reperitur, licet non negandum, Jure Saxonico, quod hodierna praxis passim sequitur, foeminas prohiberi prorsus suscipere procurationes sive in judicio sive extra illud, sed ut actus earum gerendi sint validi ipsis esse curatores necessarios. 3) Singulari quoque jure tutela (licet hæc munus virili sit, l. 1. C. quando mul. tut. offic. fung. potest) liberorum Viduæ volenti defertur, Nov. 118. c. 5. *auth. matri & avia C. quando mulier. tut. offic. fung. potest.*

Ambiens autem horum tutelam secundis nuptiis & SCto Vellejano renunciare debet, *dd. text. Schneidevv. in per. Inst. de test. tut. n. 20.* Quod quidem olim mediante juramento fiebat *l. 2. C. d. t.* sed hoc jure novellarum ei remittitur, ac simplici ejus promissioni in judicio factæ creditur, *auth. Sacramentum C. eod.* Ceterum hodie passim illud juramentum obtinet & specialis formula jurisjurandi ordinationi Cancel. in Duc. Br. Lun. Wolfferbut. adjecta est, tit. forma Vormundes. Ende / den eine Mutter / als legitima tutrix schwören soll. Moribus Sax. etiam bona administrant, & fructus exinde lucrantur, donec liberi adolescant, & ab iis separentur, *§. R. art. 11. lib. 1.* etiamsi ipsis in administratione tutelæ Curator associetur, Zanger *de except. part. 2. c. 8. n. 96.* Quæritur autem hic, si Pater testamento liberis non tutorem dederit, Matrem vero expresse ab ea prohibuerit, an nihilominus eidem tutela liberorum committi possit? quod etiamsi neget Just. Meyer *C. J. A. l. 26. tit. 4. n. 1.* affirmatur, Treutler *vol. 2. disp. 8. thes. 3.* Solis enim testamentariis cedit, *d. Nov. 118. c. 5. d. auth. matr. & avia. 4.* Singulari denique honoris beneficio ipsis prospectum est foeminis, quod præter nomen mariti, omnes ejus honores atque dignitates Viduæ retineant, uti pluribus infra *Cap. 3. §. 1. n. 2.* demonstratum dabimus.

II.

II. Quoad privilegia in Judiciis, quibus Viduæ cum mulieribus gaudent communibus; quorum (1um) est, quod Judices esse certis in casibus queant, uti modo in *§. anteced.* recensuimus; (2^{dum}) est, quod

quod sui juris & Majorennæ factæ indistincte res suas alienare & propriam causam in Judio agere, uno verbo pro se, non vero pro aliis postulare possint, *l. 1. §. 5. de postul.* neque ullius Curatoris autoritate opus habeant, quod tamen Jur. Sax. correctum adeo est, ut ne quidem pro se postulare, vel in judicio quocunque etiam modo comparere possint, nisi id fiat per Procuratorem in litem, durch einen Kriegischen Vormund / Land-R. lib. 1. art. 46. Lehn-Recht art. 68. §. Jedoch soll ihr. Weichbild art. 26. qui etiam Viduis liberorum suorum tutelam gerentibus datur, Zanger *c. l. (3^{tium})* est privilegium *l. unic. quando Imperator inter pupillos vel alios miserabiles personas &c. de quo infra in Cap. 3. §. 2. n. 5. (4.)* Mulieres cum in omnibus causis civilibus admittantur ad testimonium *l. 18. ff. de test.* etiam in criminalibus *l. 20. §. 6. qui test. facere possunt. l. 8. ff. ad Leg. Jul. Majestatis.* Hoc tamen habent honestæ mulieres, atque adeo Viduæ nostræ privilegii singularis, ut in loco judicii propter testimonium ferendum comparare non teneantur, sed Judex eas in propriis ædibus examinari curet, arg. *l. 15. π. de jurejurand. l. 2. §. 1. C. de jurejur. propter calumn.* Rittershus. ad Nov. 90. Mulieribus Viduisque (5.) etiam jus in quibusdam causis ignorare licet, *l. 9. ff. & l. fin. C. de jur. & fact. ignor. ex. gr. legata ob ignorantiam juris non amittunt, si sibi aliquid adscripserint. l. 15. §. 5. ff. ad Leg. Cornel. de falsis. plures casus vid. in l. 1. C. de fals. mon. l. 38. §. 2. ff. ad Leg. Jul. de adult. l. 1. §. fin. de edendo l. 2. §. fin. de Jure fisci. l. 8. §. 2. qui satisfacere cog.* Inferunt exinde Dd, nonnulli, quod, etsi nemini rem suam

D 3

pro-

propria auctoritate, quamvis errore ducto, occupare liceat *l. 7. C. unde vi.* Mulieres tamen, quæ id sibi licere putantes, hoc faciunt, a poena excusentur. (6.) Beneficium item restitutionis in integrum, quod Jurisdictionis esse *ex l. fin. C. ubi & ap. quem cognit. in integrum rest.* constat, Mulieribus recte competit. Hinc Joach. Wibel. *de contract. mulier. §. 7. n. 112.* Judices admonet, ut faciles sint in infringendis mulierum contractibus, quia facilius quam viri decipiuntur. Si ergo metu, cum natura foeminæ timidiore sint maribus, Wesenb. *parat. ad tit. ff. quod metus causa. n. 3.* contrahat mulier, aut se suaque bona obliget, nihil agit: Itemque si vi vel dolo fuerit ad contrahendum coacta vel inducta, statim in integrum restituitur.

III.

III. Quoad jura mulierum in negotiis extrajudicialibus, contractibus, obligationibus. Gaudent itaque viduæ nostræ, cum reliquis foeminis viduisque (1) non solum beneficio restitutionis in integrum, si ex contractibus, pactis &c. obligaverint sese, & exinde fuerint læsæ, de quo modo dictum. Sed & (2) memorando beneficio S^cti Vellejani. Hoc privilegium favorabile *v. Com. Lauterb. ad h. tit.* prohibet foeminas sponsionis in se suscipere onus vel alio quocunque modo intercedere, ne scil. exinde damnum sentiant & pauperiores fiant *l. 21. ff. ad S^cti. Vellej.* Intercedere autem hic est recipere alienam quamcunque & cujuscunque obligationem, siue veterem siue novam, siue re, siue verbis, vel quocunque alio contractu consistat. *l. 2. §. p. & ult. 8. l. 8. §. 1. ff. l. 18. C. h. r.* Si itaque mulieres vel personam suam, vel bona sua

sua obligaverint, & exinde damnum senserint, tunc vel ipso jure ista obligatio seu intercessio nulla est, vel si valida est, (quod fit, si instrumentum publicum a tribus testibus subsignatum desuper sit confectum *l. 23. §. fin. C. h. t.*) quoad effectum in totum reprobatur, sive irrita redditur per SCtum hoc *l. 7. l. 16. in f. l. 23. ff. l. 9. C. h. t.* competitque eum in finem mulieribus SCti Vellejani exceptio, qua omnes actiones contra eas, ex intercessionibus talibus institutæ eliduntur. *l. 8. C. h. t. Lauterb. Comp. ff. eod. tit.* & sicuti generaliter in omnibus intercessionibus subvenitur hoc Senatus Consulto mulieribus *l. 1. pr. l. 2. pr. & §. 1. ff. l. 23. §. f. C. h. t.* ita specialiter etiam in iis pro marito, ubi perinde habetur ac si plane nulla intercessio facta esset per *auth. si qua mulier. C. h. t.* Enimvero cum hæc pro viro intercessio non sit hujus loci, restat ut paucis videamus, quibus in casibus valeat fidejussio vel intercessio pro extraneo facta. Cessat itaque exceptio SCti Vellejani (1) si callide & dolose intercesserit *l. 2. §. 3. l. 23. 30. ff. & l. 18. C. h. t.* (2) Si pretium intercessionis acceperit, *l. 23. pr. & §. 1. C. h.* (3) Si post biennium repetierit intercessionem *l. 22. C. h.* (4) Si pro aliis, sed in effectu in suam utilitatem intercessit *l. 4. §. 1. l. 8. §. 1. l. 16. pr. l. 17 §. 2. l. 21. pr. l. 27. §. f. ff. l. 2. C. h.* (5) Si de hoc SCto edocta eisdem renunciaverit, arg. *l. pen. C. de pact. l. f. §. pen. ff. h. auth. matri & avia. C. quando mul. tut. off. fung. potest.* (6) Si intercessionem juramento confirmaverit, licet de beneficio SCti non fuerint certiorata, arg. *c. 9. x. de jurejur. l. 1. cum seq. auth. C. si advers. vendit. Franzk, h. t. n. 27. & 28.* (7) Si foeminae pro dote inter-

tecedant *l. 12. l. f. C. h. l. 41. pr. de Jure dot. ut &* (8) Si pro servo manumittendo manumissionis pretium promittant *l. p. C. h.* (9) Si apud minorem pro alio intercesserint. *l. 12. ff. de minor.* tunc enim privilegium ætatis est potius Vellejano. Bartolus *ad d. l. 12. in f. de minor. l. 32. pr. h.* (10) Si creditori ignotum sit, ab initio mulierem intercessisse *l. 4. pr. l. 11. 12. 17. pr. l. 19. §. f. l. 28. §. 1. h. t. l. 1. C. h.* (11) Si statuta & jura contraria adsunt. Hahn *adh. t. in f.* sic Noribergæ mulieres mercatrices, die zu offnen Kram und Laden sitzen / omnes contractus legitime incunt, valideque intercedunt, Reform. Noric. Tit. 28. leg. 6. Hujus porro SCri tantus est favor, ut non solum mulieribus pro alio intercedentibus earumque hæredibus *l. 20. C. h.* sed etiam earum fidejussoribus competat hoc privilegium, *l. 16. §. 1. h.* imo & procuratoribus eorum *l. 30. §. 1. h.* aliisque qui mandato mulieris intercesserunt, & pignus dederunt, *l. 6. 7. ff. h. l. 2. ff. quæ res pign. vel. hyp. dat. oblig. non poss.*

IV.

IV. Quoad Jura in carceribus, torturis & poenis. Cum natura ad vitia simus procliviores, cumque secundum effatum Solonis : Nemo ante obitum sit beatus, & unicuique contingere possit, quod cuique ; idcirco nulli, Viduis Clericorum & Professorum non peccandi privilegium, vel delictorum veniam, vel immunitatem a tortore (uti loquimur) asserenti concedimus. Accidit enim & accidere potest, ut innocentibus etiam sæpenumero processus criminalis nobis decernatur, si suspicionibus gravamur fortibus, licet falsis, cum secundum externa saltem judicet
Judex

Judex indicia. Cum autem Reip. intersit, ne crimina maneat impunita *l. 13. ff. de offic. pras.* mulieres sicut & mares poenis subjaceant, oportet, hoc tamen illæ habent singulare, quod plerumque mitius puniantur *l. 5. §. 3. C. ad L. Jul. Maj.* & propter imbecillitatem magnum in poenis habeant favorem. Siquidem (1) non incarcerantur ob causas civiles & pecuniarias seu debita, quod privilegium ipsis Justinianus (ideo a Petro Greg. Tholos. & Laur. Valla uxorius dictus, præcipue cum & *Nov. 8. c. 1.* conjugem suam Theodoram reverendissimam dixerit,) in *Nov. 134. c. 9.* munificentissime impertiit, hinc desumpta *auth. hodie C. de custod. reor. Matth. Wesenb. parat. de cession. bonor. n. 3. in f.* Quod Dd. ita communiter interpretantur, ut idem dicendum sit, licet mulier vel vidua speciali pacto se ad carcerem obligaverit, Matth. Coler. *de process. exec. p. 1. c. 6. n. 109.* Carpz. *p. 2. c. 21. d. 8.* (2) Torturæ non subjiciuntur negantes, si sint prægnantes vel puerperæ, vel partum adhuc lactent: ad quæ tria Scabinos Lipsi. optime respexisse testatur Carpz. *p. 3. c. 118. n. 58.* Es wird aber die scharffe Frage / weil die Gefangene schwangers Leibes ist / bis so lange sie ihrer weiblichen Bürden entlediget / und des Kindes genesen / auch die 6. Wochen um seyn / billig eingestellt / und hernach dermassen verichtet / daß auffm Fall sie ihr Kind selbst nehret / demselben an Nahrung kein Abbruch geschehe. Quemadmodum autem torturæ non subjiciuntur negantes si sunt prægnantes &c. ita multo minus confessæ & convictæ (3.) poenam mortis sustinent, sed executio, sicuti tortura, differenda est, ne foetus cum ipsa ma-

E

tre

tre extinguatur & pereat *l. 3. ff. de pœnis 18 ff. de statu hom.* Struv. *exercit. 3. thes. 3. in f.* Etiam si prægnans sit unius diei, vel in ipso carcere illicito coitu prægnans facta sit, Gothofredus ad *d. l. 3. de pœnis* Carpz. *p. 3. q. 118. n. 54 & 55.* ita similiter Scab. Jenens. 1646. responderunt: Vor der Execution ist zuorderst durch erfahrene und geschworne Medicos und Hebammen ob N. N. schwanger sey / gewisse Erkundigung einzuziehen / und wofern sich die Schwängerung befindet / die Todes Straffe biß nach der Geburt zu differiren / dieselbe aber unmittelbar in leidlicher custodia zu behalten / Richter *p. 1. d. 7. n. 4.* (4) Nec fustigatione puniatur prægnans rea si ad medium pariendi tempus pervenerit, quia facile abortus sequi potest; in prægnante autem per paucos saltem dies septimanasve, non differenda est fustigationis executio, cum cesset ratio, nimirum metus periculi partus. (5) Mitior est sententia in filiabus reorum criminis læsæ Majestatis quam in filiis. Cujus criminis tanta est atrocitas, atrocitatisque tanta est poena ut non solum reus gladio feriat, bonis ejus fisco addictis, sed & filii inaudito plane juris exemplo poenam criminis luant paterni. *l. 5. pr. §. 1. ad Leg. Jul. Majest.* Memorabilia hujus privilegii in *d. l. 5. §. 1.* verba operæ erit pretium hic adducere integra: *filiis vero ejus, quibus vitam Imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni h. e. hereditarii criminis exempla metuuntur) a materna vel avita omnium etiam proximorum hereditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sine perpetuo egentes & pauperes*

peres, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla Sacramenta perveniant: sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus, sit & mors solatium & vita supplicium. Et licet alias delicta teneant suos autores *t. t. C. ne filius pro patre*. Attamen hujus atrocissimæ poenæ ea est ratio, quod in filiis metuantur exempla paterni & hæreditarii criminis, quasi ejus semina in ipsos propagata sint; uti documentis hodiernæ historiæ non unis probatum iri potest. Hæc cum ita sint, cumque durissima Masculi hoc in crimine habeantur, attamen foeminæ nihilominus hic excipiuntur; quippe filiabus falcidia ex bonis matris conceditur, sic enim habetur *l. 5. §. 3. ad filias sane eorum quotlibet numero fuerint, falcidiam tantum ex bonis matris, sive testata sive intestata decesserit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filia alimoniam, quam integrum emolumentum ac nomen heredis*. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. Cum quo ex asse convenit *Aur. Bull. c. 24*. Amplius (6) Foeminæ s. viduæ præ viris privilegium habent, in crimine adulterii, ubi Justinianus equidem imprimis utrique adulteranti tam viro quam uxori ab initio gladii poenam dictavit. *§. 4. J. de publ. Jud. junde l. 30. in f. C. ad Leg. Jul. de adult.* attamen in mulieribus eam postmodum novo jure ite correxit, mitigavitque, ut loris fustibusque castigatæ in monasterium detrudantur in perpetuum, nisi mariti intra biennium ipsis ignoscere & recipere eas velint. *auth. sed hodie C. ad L. Jul. de adult.* Quod adhuc hodie in terris Saxoniæ observatur. *Matth. Weseub.*

paratit. de Adult. n. 19. vers. Saxones apud quos. De-
ficientibus a monasteriis virgis cæsæ in perpetuum
mittuntur exilium Matth. Coler. p. 1. d. 176. n. 10. &
seqq. Matth. Berlich. p. 4. c. 27. n. 25. Carpz. p. 4. c. 19.
d. 1. in f. Richter. d. 88. n. 88. ubi tale præjudicium:
 Da die Gefangene geständig / daß noch nicht 5. Jahr
 verflossen / da sie solchen Ober-Hureren getrieben / und
 H. H. auff obgedachten seinen Bekändnuß willig
 verharret / so wird er wegen solcher Ober-Hureren mit
 dem Schwerdt vom Leben zum Tode gerichtet ; aber
 die verhaftte B. T. ist mit Staupen-Schlägen der
 Herrschafft ewig zuverweisen / B. R. W. vid. Carpz.
p. 2. q. 53. num. 31. ubi simile præjudicium adduxit.
 Favorabili item beneficio subvenitur porro (7) virgi-
 nibus, viduisque in causa stupri. Jure enim divino
 Exod. 22. v. 16. & 17. & Deuter. 22. v. 28. & *seqq.*
 itemque Jure Canonico c. 1. x. *de adult.* vel dotentur
 vel ducantur, cum quo concordat Nov. El. August.
 Const. 27. p. 4. ubi : Da eine ledige Manns-Person
 eine Jungfrau oder unberichtigte Wittwe beschläßt /
 und er (wie doch billig geschieht) dieselbe zur Ehe nicht
 nehmen will / so soll er sie ihres Stands und Herkom-
 mens nach dotiren / und da sie von ihm Leibes-Frucht
 hat / dieselbe auff gerichtliche Ermäßigung alimentiren
 nec non hodierna praxis Qualis interim iure civili stu-
 pratoribus poena sit statuta, pete ex §. 4. *J. de publicis*
Jud. Etsi vero mulieres viduæque stupratæ enume-
 ratis beneficiis gaudeant, tamen poena aliqua nihilo-
 minus afficiendæ sunt per l. 13. ff. *de Offic. Pras.* Sed
 mitiori quam stupratores, carcere nimirum vel tem-
 porali relegatione. Cæterum de stupro violento aliud
 crit

erit dicendum, cujus poena gladii est Ord. Crim. Carol. art. 119. Land-Recht Lib. 2. art. 13. (8.) Favorem in criminalibus specialem mulieribus competentem licet quidam autument, quod eas non suspendi in causa furti, sicuti masculos, sed insutas aquis suffocari jusserit Imp. Carol. V. art. 159. Ord. Crim. nescio tamen quænam sit durior poena, licet suffocationem plurimi mitiorem arbitrentur: Quæ quidem hodie rarissime obtinet, sed loco illius gladii. Jure Saxonico certe alibique suspendii poena indistincte in maribus æque ac foemini ob furtum commissum locum habet, Land-Recht art. 13. Lib. 2. Elect. Const. 82. Potius favorabilius in viduis beneficium ratione furti autumo in eo casu, si durante matrimonio aliquid furatæ marito fuerint, tunc enim post ejus mortem non furti tenentur, sed saltem rerum amotarum judicio a mariti hæredibus conveniuntur *l. 1. & 2. de act. rerum amot.* quamvis a Magistratu extra ordinem, mitius tamen coerceri possint. Wesenbec *paratit. ff. de furtis. n. 8.* Secus si soluto matrimonio furatæ fuerint, tunc enim ab hæredibus actione furti omnino conveniri possunt. *l. 3. pr. de act. rer. amot.* Tandem (9) in puncto raptus iterum favorabilis est Imperator Justinianus, virginibus, matronis honestis, viduisque, dum in *l. unica C. de raptu virg.* in raptorem non solum poenam mortis statuerit, sed & omnia raptoris bona virgini vel viduæ attribuerit Jure Canonico tamen permittitur, si velint, inter raptorem & raptam matrimonium, *in c. ult. & pen. de raptor.* quo casu remitti tunc solet poena capitalis, quod & hodie receptum, Scheidewino te-

ite ad §. 10. *J. de publ. Jud. n. 3.* & Carpz. p. 2. qu. 75. num. 68. nec non Schilter *Exerc. 49. ad ff. §. 105. in fin.*

CAPVT III.

Jura proponit Viduarum Clericorum & Professorum, quæ ipsis cum reliquis Viduis sunt communia.

I.

Jura Viduarum communia nunc recensenda. Singulare itaque beneficium 1) est, quod cum consuetudine hodierna filia nubens exeat e potestate patris, transeatque in tutelam maritalem. *Gen. 3. v. 16.* Carpz. *de Jure fæm. sing. decad. 1. pos. 2. n. 4.* Vidua tamen facta non recadat in patriam potestatem per *l. 12. de adopt. l. 6. C. de sent. pass.* sed a potestate mariti liberetur sui que juris efficiatur. 2) quod retineat non solum nomen & famulam, sed & dignitatem, conditionem & honores mariti, *l. 8. ff. de Senat. N. 22. c. 36. l. 13. C. de dignit. l. ult. C. de incol. l. 6. de Profess. & Med.* quia fictione quadam juris matrimonium adhuc stare censetur Perez *ad tit. C. de dignitat. N. 55.* diciturque illa esse in familia mariti proxime defuncti, repræsentatque imaginem ac jus defuncti mariti, Baldus *ad L. pignoris 11. C. de pignor. act. n. 2.* Goedd. *in comm. ad l. 195. §. fin. de V. S.* hinc reverentia ipsa a liberis præstanda, Sutholt. *diff. 2. aph. 6.* cum jus parentum commune habeant fæminæ, licet non patriam pote-

potestatem in libros. §. 10. *l. de adopt.* Jura Viduarum communia consistunt 3.) porro in adoptione. Licet enim regulariter adoptare prohibeantur §. 10. *l. de Adopt. l. 5. C. eod.* quia neque naturales liberos habent in potestate. *d. §.* attamen ex singulari gratia Princeps in solatium liberorum amissorum iis hoc permisit *d. §. 10. & l. 5. C. de Adopt. l. 29. §. 3. ff. de inoff. test.* nec interest quicquam, utrum liberi in acie, an vero in otio mortui fuerint. Schneidew. *ad d. §. 10. n. 6.* Huic adoptioni similis est hodie moribus recepta unio prolium, die *Ein-Rindschaft* / quam Viduæ etiam ad secunda vota transeuntes facere possunt, autoritate tamen magistratus, & Judicis competentis exacta causæ cognitione, & publica insinuatione interveniente, præsentibus & consentientibus ipsis liberis uniendis, aut eorum nomine tutoribus vel curatoribus & consanguineis, qui provideant, ne res ad concordia vinculum comparata, discordias inter liberos excitet in nimia facultatum inæqualitate, Gail. *2. obs. 125.* 4) In tutelæ munere, de quo pluribus supra *cap. 2. §. 1. n. 3.* actum.

II.

Et 5) in privilegio ratione citationis & appellationis ipsis singulariter concesso a Constant. *in l. unic. C. quand. Imp. inter pupill. &c.* qui illius, quod pupillis aliisque miserabilibus personis indulgit, viduas etiam participes fecit. Concessit enim primo, ut Viduæ adversarios suos convincentes, possint statim in prima instantia, omisso judice inferiore curiam Principis adire, secundo ut Viduæ citatæ ad curiam Principis,

cipis, cognitionem ob sumptus & alias molestias declinare ac deprecari possint, nec terminos provinciarum suarum egredi teneantur. Licet hodie per pactum inter Status & Imperatorem, Principes Imperii Viduarum aliarumque miserabilium personarum causas, intermedio Iudice non omisso, decernant, processusque in Camera aliter non instituatur, nisi in casu denegatae vel protractae justitiae, tamen ad Statuum & Principum Imperii summa tribunalia, inferiori iudice praetermisso, eas etiam extra casum denegatae justitiae adhuc immediate confugere posse, attestatur Carpz. *lib. 2. Resp. Elect. 19. Neuenhan. membr. 3. sect. 5. lit. D.* Nihil enim obstat, quo minus Status Imperii praedictam Imperat. Constantini sanctionem in suis terris in usum revocare possint, uti tradit Hilliger ad Donell. *lib. 17. cap. 20. lit. D.* Sed non incongrue hic quaeritur, an dictae personae privilegiatae possint uti suo privilegio contra personas alias privilegiatas? quod non obstante Christineo *vol. 2. decis. 166. n. 7.* negandum, propter vulgarem regulam, privilegiatus contra aequè privilegiatum non utitur jure suo, *arg. l. 8. de Excus. l. 12. §. 1. C. qui pot. in pign. l. 11. §. 6. de Min.* Quando itaque duo privilegiati concurrunt, tunc pro privilegiatis non habentur, *arg. dd. LL. proinde Actor privilegiatus Rei aequè privilegiati forum sequi tenetur, Covarr. c. 6. n. 4. & seq.*

III.

Jura Viduarum communia consistunt porro (6) in Dote, in der Mitgift / Mitgab / Heyrath. Gut / quae Viduae debet marito defuncto restitui, & quidem

dem res mobilis intra annum, res immobilis autem statim a tempore mortis mariti, *l. unic. §. 7. vers. exactio C. de R. U. A. i. e. post decendium auth. Sed neque C. de sepul. viol.* Interea temporis Vidua, si inops sit, ab hæredibus mariti ali debet. Wefenb. *paratit ff. sol. mat.* præcipue si illi in solvendo moram committant, quæ mora alias fructus dotis ipsis percipere injuste faceret. Neunhan *memb. 2. f. 15. lit. A. & m. 3. f. 1. lit. C.* Competit ea propter Viduis tacita hypotheca in omnibus mariti bonis, *l. unic. §. 1. C. de R. U. A.* Et quidem cum privilegio prælationis, ut omnibus aliis creditoribus etiam anteriora Jura habentibus in concursu præferantur, *l. 30. C. de jur. Dot. l. f. §. 1. C. qui pot. in pignor. Nov. 97. c. 3. Nov. 109. c. 1.* Sed num hodie etiam mulier sive Vidua ratione dotis omnibus præferatur mariti Creditoribus, etiam expressam anteriorem hypothecam habentibus? quæstionis est: Plurimi putant ob *d. l. f. C. qui pot. in pign.* Affirmantium sententiam consuetudine receptam esse, uti asserit Ant. Gomez. *ad. l. 50. taurin. 39. Donell. de pignor. tit. qui pot in pign.* nec ab eo recedendum admonent alii citati a Petro Barbosa in *l. 1. n. 4. ff. sol. matr.* qui contrariam sententiam probabilior rem esse ipse contendit. Hoc amplius testatur Mynsing. *ad §. 29. n. 51. & seq. J. de act. & Cent. 4. O. 13.* dicens: post multam disputationem hoc etiam in Camera Imperii obtinuisse. Sed verior est Negantium sententia, cum privilegia unius in alterius odium non extendantur *l. 4. C. de emanc. lib. c. 11. X. de foro compet.* contrariumque in camera Imp. suis temporibus observatum fuisse contra Mynsingerum referat Gail.

2. O. 25. n. 10. Durum enim esset alicui id, quod sibi opera & cautione acquisivit, auferre, Carpz. *dec. 5. pos. 4. n. 21.* Hinc Ant. Faber in *Cod. l. 4. t. 8. def. um. n. 2.* ait: conditionem anterioris creditoris hypothecarii per dotem non posse fieri deteriore, & Justiniani Constitutiones non amplius esse in usu. Quod etiam defendit Carpz. *p. 1. const. 28. d. 65. n. 15. & seqq.* approbatum ab *Elect. Sax. August. Const. 28.* in verb. Nach diesem soll des Schuldners Eheweib / mit ihrem eingebrachten Gut / so viel sie das das erweisen kan / allen andern Gläubigern / so nicht eine ältere ausdrückliche Verpfändung haben / vorgezogen werden. Sed si mulier hoc privilegio gaudere velit, necesse est, ut dos revera illata & numerata sit, *t. t. de dote cauta non numerata*, quæ illatio, quia facti est, a muliere probari debet *d. Const. Augusti 28.* verb. So viel sie das erweisen kan. nec sufficit confessio mariti, hac enim sibi ipsi & suis heredibus, non vero creditoribus suis nocere potest maritus, *Myns. cent. 1. O. 61. Gail. L. 2. O. 81. n. 21.* Tandem cessat hoc prælationis privilegium, si mulier eidem renunciaverit, *l. 11. 21. C. ad Sct. Vellej. Zanger de except. p. 3. c. 11. n. 41. & seqq.* 7) In bonis paraphernalibus, & 8) in donatione nuptiali sive propter nuptias, in Gegen. Vermächtniß oder Wiedergeld / quæ mulieri in remunerationem dotis constituitur, Viduæ similiter habent tacitam hypothecam. *l. 12. §. 2. C. qui pot. in pign. N. 97. c. 3.* sed non jus prælationis *d. l. 12. §. 2. Myns. C. 5. O. 4.* Imo in foro Saxonico receptum, ut propter hanc donationem saltem inter chirographarios referantur *Ord. Jud. Elect. Sax. t. 43. §.* So viel dann ic. Carpz, *p. 1. c. 28. def. 91. & p. 2. c. 24.*

c. 24. def. 6. Simile hypothecæ Jus, sine prælatione tamen 9) Vidua habet in dotalitio, donario, dotario sive victualitio, in Leib-Geding / Leib-Zucht / Leib-Gut / Wittthum / quod species quædam donationis propter nuptias est, Boc. c. 11. n. 4. Wibel. de contract. mul. c. 3. §. 2. n. 106. Neuenhan. m. 2. f. 6. lit. B. & propterea ita vocatur: Daß solche Vermachung mit dem Gedinge aufgerichtet / daß dieselbe die Frau auf ihr Leib und Leben haben soll / und weiter nicht / denn sie mag dieselbe zu etgen nicht behalten / Land-R. lib. 1. art. 32. de quo videsis Rothschild Tr. vom Leib-Geding. Lucratur porro 10) Vidua arrhas sponsalicias, Germ. Hand-Treu / Wahl-Schatz / in symbolum promissi & implendi matrimonii datas, secundum consuetudinem plerorumque locorum, Laimann. in Theol. moral l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 8. Surd. decis. 116. per tot. qui idem obtinere 11) in specie de annulo nuptiali, qui in benedictione sacerdotali dari solet, asserit. Sic etiam 12) lucratur sponsaliciam largitatem, quæ fit a marito ad amorem conciliandum, Perez in tit. C. de donat. ante nupt. n. 11. Lauterbach. tr. de arrhatib 79. Item 13) Dona nuptialia, die Braut-Tafel-Gelder / quæ ab amicis noviter nuptis offeruntur, Carpz. 3. c. 22. d. 1. 2. pro dimidia parte Hahn. ad Wesenb. p. 2. pag 242. Similiter accipit Vidua 14) Morgengabam sive Morganaticam, die Morgengabe / quæ dupliciter accipitur vel late pro certis quibusdam bonis post mortem mariti viduæ debitis, nimirum pro pecudibus foemellis, Land R. lib. 1. art. 34. post pr. Alles Feld-gängige weibliche Viehe / Kühe / Kälber / Ziegen / Feld-gängige Schweine / unbefüllte Mutter-Pferde / die alle Tage

zu Felde lauffen / und man noch nicht angespannt hat :
 masculini vero sexus huc non pertinent, teu resp. *Lips.*
M. Jun. A. 1543. ibi : So wohl anderer männlichen
 Thiere hat sich die Wittwe als Morgengabe nicht an-
 zumassen ; vel *stricte* pro dono gratioso, quod confi-
 stit vel in torque aureo vel alio clinodio, vel etiam
 certa pecuniæ summa, *Gloss. Ordinat. Land. R. lib. 1.*
art. 2. n. 7. in virginitatis præmium sive primæ noctis
præmium data, Cuj. 2. feud. c. 9. Weichbild art. 22. de-
scribit ita : Morgengabe ist eine solche Gabe / die ein
 jeglicher Mann von Ritters-Art seinem Weibe gibt des
 Morgens / wenn er mit ihr zu tische gehet. Ut & 15)
vestimenta sive ornamenta muliebria, jocalia dicta,
quæ in quibusdam locis sponsæ a focero vel sponso
mittuntur, ut eo ornatio ad eum deducatur. Neuhan.
m. 3. f. 3. lit. B. Quid obtineat in vestimentis, quæ
constante ei donavit matrimonio, vide apud Gail. 2.
O. 91. Lucratur 16) munera natalitia & xenia, si sunt
modica, & quicquid maritus ei constante matrimonio
donavit, sive donatio ista firma per se fuerit, sive morte
mariti confirmata. vide Gail. d. l. n. 1. 17) De Jure
Saxonico etiam Vidua porro accipit Cibaria domestica
s. comestibilia, das Mustheil / pro dimidia parte, quæ
in ædibus mariti post tricesimum diem reperiuntur,
etiamsi non pro unius, sed plurium annorum necessi-
tate sufficiant. Georg. Schulz in parat. Const. Div. Au-
gust. Elect. Sax. lib. 4. Constit. 36. ita Cibaria describit :
 Die Helffte aller Hof-Speise / welche zur Zeit des Man-
 nes begebenen Todes. Fall vorhanden gewesen / und nach
 dem dreysigsten Tag überblieben / als nemlich / von al-
 lem Fleische / gesalzen und ungesalzen / von gemästet
 Schweis

Schweinen / so zerhauen und zerlegt / Speck. Seiten /
 Hechte / Karpen groß und klein / was vor die Haushal-
 tung im Kasten / Reusen oder Haltern / nicht aber in
 Leichen gestanden. Item : Würste / Heeringe / alles Ge-
 träncke / Wein und Bier / Rosend / alles Getreidig an
 Korn und Weizen / es sey getroschen oder nicht / aufm
 Boden oder in der Scheunen. Item : Erbsen / Hirsen /
 Graupen / Rübesaam / so eingesamlet. Item : Butter /
 Schmalz / Käse / Honig und allerley genießlicher Vor-
 rath / so zu essen und zu trincken dienet. & denique de
 eodem jure 18) Geradam, das Gerätthe / unde etiam
 Hausgerähte / quæ consistit ut plurimum in vestimen-
 tis, linteamentis, mundo aliisque ad muliebria perti-
 nentibus rebus mobilibus. Licet adhuc varient Jura
 & Collegia Saxonica, in quibus proprie rebus confi-
 stat. Neuhan. *m. 4. tb. 3. lit. b.* Hanc transmittere di-
 citur maritus ad uxorem post mortem ejus, Schürer
de Success. ab. intest. tit. 4. vom Unterscheid der Güter.
 Goldbeck. *de success. Gerad. Sax. c. 1. n. 4.* etiamsi eam
 ipse constante matrimonio in usum familiaris rei com-
 paraverat. Quæ omnia ac singula cum post mortem
 mariti plerumque & ex consuetudine locorum, præ-
 cipue Saxonix, Viduæ, cum primis Nobiles, sibi fa-
 ciant & acquirant propria, adeo ut etiam in iis omni-
 bus recensitis bonis tacitam habeant hypothecam.
 Neuhan. *m. 3. f. 3. lit. D. in fin. per l. fin. C. de pact. conv. l. 29.*
C. de jure dor. non tamen cum prælationis privilegio; at-
 tamen negandum non est, omnium primo in hisce
 casibus ad pacta dotalia respiciendum, illique præter-
 ea, quod inter conjuges testamento actum est, stan-
 dum esse. Licet de cetero Professores, cum primis vero

Clerici, quorum nil nisi liberos & libros relinquere proprium quasi est, ut plurimum vel nullas vel non adeo divites accipiant dotes, neque eapropter etiam remunerationes vel alia dona matrimonialia frequenti sint apud illos in observantia; cum tamen exempla veritatis luculentissimæ documenta, licet rara, & per hæc contrarium orbis nobis exhibeat hodie Christianus, Professoresque, imprimis Jcti, sæpenumero ob insignia eorum merita, Nobiles creentur, ipsique feuda nobilia aliaque prædia possideant, non ausim hæc privilegia præcipua eorum Viduis penitus in dubium vocare.

IV.

Consistunt denique privilegia viduarum communia (19) in successione. Succedunt enim Viduæ deficiente omni sanguinis linea, i. e. deficiente omni liberorum, parentum & propinquorum legitima vel naturali successione, ex *l. un. C. unde vir. & ux.* Prætor enim æquitatis semper amans, iis, filio excluso, dedit bonorum possessionem intra centum dies utiles petendam. §. 4. *l. de bon. poss. l. 3. ff. unde cognat. l. 2. C. qui admitt. ad bon. poss.* Quam successionem prætoriam deinceps confirmarunt Imp. Theodos. & Valent. in *d. l. un. C. unde vir. & ux.* Sed hodie cum plerumque testamenta conjugum vel pacta dotalia adsint, ea ante omnia attendenda; deinde singulares constitutiones & statuta vel mores loci inspiciendi; quod si tamen hæc omnia non adsint, tunc demum recurrendum est ad *auth. Præterea. C. unde vir. & ux.* Treutler. *vol. 2. disp. 16. th. 6. lit. b.* Struv. *Exerc. 38. th. 39.* Est & alia (20) successio conjugum ex consti-
tuti

tutionibus novissimis justiniani, qua viduæ maritis succedere possunt, etiam quando extant liberi vel ejusdem vel diversi matrimonii, in casu nimirum si maritus locuples decedat & vidua inopia laboret *Nov. 117. c. 5. indeque desumpta auth. Præterea C. unde vir. & ux.* Tunc enim vidua pauper quæ nullam unquam dotem intulit, tribus vel paucioribus liberis existentibus usum fructum consequitur in quarta omnium bonorum parte, quatuor vero vel pluribus viventibus, in portione virili zu einem Rindstheil/ proprietate liberis reservata. *d. N. 117. c. 5.* Si vero liberi sine prole præmorianur, ad matrem, non ad alios liberorum heredes, plena proprietas venit. *Fachin. 10. c. 72.* Idem erit dicendum, si prorsus nulli extant liberi, tunc enim præfertur vidua adscendentibus & collateralibus in illa quarta, & statim in ea etiam domino proprietatis potitur *d. N. 117. & d. auth. Struv. Ex. 38. th. 28. Perez. in Cod. h. t. n. 3.* Quod si autem mater præmoriatur, tunc ususfructus revertitur ad liberos, & cum proprietate sic consolidatur seu conjugitur. Hoc privilegium etiam procedit, etiamsi dotem parvam intulerit, vel etiam legatum modicum acceperit, ex quibus tamen alimenta habere non possit, *Berlich. p. 3. concl. 26. n. 18.* tunc enim neque dos neque legatum in hanc portionem legitimam s. quartam imputari debet *d. auth. Treutl. d. l.* Hinc Judici incumbet disquirere, quænam viduæ hic pauperes haberi possint *arg. l. 1. §. f. de jure delib.* vix enim est, ut extrema hic semper requiratur paupertas. Breviter hic quæro: Si vidua divites habeat parentes, a quibus ei succurri possit, an
tunc

tunc privetur hac successione, quod affirmandum
 censeo cum Hahnio ad Wefenb. *d. i. n. 2.* & Perez.
in Cod. eod. tit. n. 4. Testamento etiam (21) viduæ a
 maritis possunt institui Neuhan. *m. 3. f. 11. l. A.* Imo
 profunt iis etiam (22) pacta dotalia, modo non sint
 contra bonos mores *l. 5. & 6. ff. de pact. dotal.* utro-
 que enim casu utplurimum iis optime prospici solet.

CAPVT IV.

*Jura explicat Clericorum Professorumque vi-
 duis propria & singularia.*

I.

ORdine nobis proposito nunc devenimus ad Ju-
 ra Viduarum Clericorum & Professorum pro-
 pria seu specialia, quæ illas favore sat lucu-
 lento a reliquis distinguunt Viduis. Cum itaque su-
 pra cap. 3. §. 1. n. 2. dixerimus, retinere viduas omnes
 mariti dignitates, quamdiu non nubant alii, hoc et-
 iam intelligendum est de juribus, quæ ratione di-
 gnitatis vel status mariti, ipsis etiam post mortem
 illius competunt permanentque salva & intacta. Sic
 (1) viduæ Professorum gaudent privilegiis *in auth.*
habita. C. ne fil. pro patre &c. earum maritis conces-
 sis, *l. 3. C. de privil. Scholar.* & cum Professores a pa-
 trimonialibus muneribus sint immunes *l. 6. l. f. C. de*
Prof. & Med. l. f. §. f. ff. de muner. & honor. viduæ quo-
 que illorum (2) gaudent eadem immunitate *d. l. 6. &*
f. li-

f. licet alias foeminae a patrimonialibus minime sint immunes *l. un. C. de mulier. in quo loco mun. agnosc.* Quæ duo privilegia Viduis Clericorum etiam haud denegamus, præterquam enim quod *in l. 2. §. f. C. de Episc.* semper a muneribus immunes perseverent, prærogativis omnibus Clericorum maritorum gaudentes, vel maxime a Professore ad Clericum validum deducitur argumentum, parilis enim in utrisque militat æquitatis ratio, meritorum scilicet gravitas. Vide interim Hunnium *in Comment. de Privileg. Studiosor. ad auth. habita. C. Ne fil. pro patre &c.* argumenta pro & contra *c. 1. qu. 6.* nitidissime proferentem, tandemque affirmative totam rem decidentem, ad quem L. B. brevitatis studio remitto. Ut taceam observatiam testari hodiernam communem, ab omnibus oneribus civium, pastorum viduas esse libras, nisi subsidia vidæ quærant ex jure civitatis, v. g. Jure braxandi; tunc enim etiam oneribus istis subjacent, cum ad eum spectent incommoda, quem sequuntur comoda. *l. 10. ff. de. R. J.* Quod etiam de viduis Professorum dictum volumus. De immunitate autem ab omnibus oneribus publicis, ratione Viduarum Pastorum, in punctatione Ordinat. Ecclesiasticæ Schvvarzburgicæ D. Frid. Lenzii, Cancellarii Schvvarzb. art. 16. von der Pfarrherrn und Schulbedienten Immunitäten und Freyheiten §. 7. hæc legimus: Auch soll eine solche Wittib mit habenden ihren Kindern / wann gleich derer Ehemann kein Bürger-Recht des Orts gewonnen hätte / so lange sie in Witwen Stande verbleibet und es ihr beliebt / in solcher Stadt oder Dorff der Auffenthalt / wie auch aller
G
andern

andern nachbarlichen Berechtigket Genießung / ge-
 gönnet / und darbey von der Obrigkeit / sie nicht allein
 geschützet / sondern weil gleichwohl an unterschiede-
 nen Orten die Eingepfarrten auff ihren Kosten vor der-
 gleichen arme Pfarrwittwen einige Häuser verschaf-
 fen und halten : Denenselben Wittwen / wenn sie gleich
 ein eigenes Haus hätten / aber sonst keines sonder-
 lichen Vermögen wären / die persönliche Onera . als
 Wache / Folge / Hand-Dienste / Jagd / Fronen und der-
 gleichen / und zwar von der Zeit an / da die Pfarra-
 Wohnung von ihr würcklichen geräumet wäre / die
 Gemeinde des Orths nachsehen.

II.

Clericorum Professorumque Viduis porro (3)
 Annus Graciæ das Gnaden-Jahr beneficium est fa-
 voris plenissimum. Vi cujus ex speciali gratia Prin-
 cipis, ipsis post mortem maritorum salarium & re-
 ditus totius anni sequentis concessum est, perinde
 ac si adhuc mariti viverent. Præter singularem gra-
 tiam (quam propter etiam Gnaden-Jahr / sicuti ve-
 nationes precario concessæ, Gnaden-Jagden / item
 nummi a Principibus donari soliti Gnaden-Pfenninge
 appellantur) neque æquitate hoc destituitur privile-
 gium, ad quam quippe princeps, cui humanitate
 nil gratius est, l. 57. pr. C. de Episc. & Cler. semper atten-
 dere debet. Hinc Ernestus Cothman Resp. Acad. 64.
 n. 20. scribit: Certe jus istud piissimum, justissimum, aquis-
 simum & humanissimum esse, nemo sanus negabit, cum
 plerique Professorum & Ministrorum verbi divini
 totum pene vita tempus cum rei domestica angustia
 transigant, & suis liberis & viduis thesaurizare non
 possint.

possint. Exiguum enim stipendium habent, & negotiationibus exercendis & lucris captandis operam impendere non possunt, ut proinde viduas & liberos ipsorum unius anni salario donare, eoque solario reficere pium sane & humanum sit. Hæc ille. Pastores enim cum primis vero Professores, post mortem famam quandoque sibi, liberis vero & familiæ famem ut plurimum relinquunt, eorumque hereditas sine ullo corpore, Juris intellectum habet, ceu festive scribit Limn. de Jur. publ. Tom. 3. lib. 8. c. 3. n. 24. Priusquam autem pluribus nobis de hoc agendum, non incongrue erit hic monere, quod non semper hic annus pro integro s. continuo 365. dierum decursu sumatur, sed sæpenumero tantum semestri spatium, quandoque etiam quadrans indigitet, prout Juris est & consuetudinis in qualibet regione s. civitate. Sic in Saxonia semestri spatium anni gratiæ nomine venit per *Constit. Eccles. Elect. Sax. August. Ao. 1580. tit. von Immunitäten und Freyheiten der Kirchen. Diener / s. Und zu fernerer Gnade.* Inde etiam das halbe Gnaden: Jahr dictum Carbz. *J. Eccles. lib. 1. tit. 12. def. 183. n. 5.* Sic similiter Noribergensi in Territorio viduis Clericorum & Professorum anni gratiæ salaria per semestri spatium cedunt. Uti & in Marchia per *Ordin. Consist. de Ao. 1573. tit. 23. s. Und über das sollen die Wittwen.* Interim tamen passim per Marchiam specialibus consuetudinibus introductum, ut integri anni fructus per annum gratiæ intelligantur, quas consuetudines confirmavit *Elect. Brandeb. in Recess. Provinc. de Ao. 1653. s. Zum Sechsten. ibi: Zum Sechsten soll sich das Gnaden: Jahr nicht weiter denn auf ein halbes Jahr erstrecken /*

strecken; & paulo inferius: Da aber wegen Duration und Continuation des Gnaden-Jahres ein anders an etlichen Orten per statutum & observantiam de jure subsistentem introducirt / ist es dabey allerdings zu lassen. Porro de Academia Viadrina testatur Ill. Strykius in *disp. huj. arg.* Professorum Viduis salarium integri anni exsolvi; idemque in civitate eadem ministrorum ecclesiæ viduis exhiberi. Idem obtinet in Ducatu Megapolensi, Cothmann. *Resp. Acad.* 46. n. 17. Nec non in Pomerania, ubi semper viduæ istæ integri anni salarium accipiunt. vide Dedekin. *vol. 1. cons. Theol. p. 2. sect. 2. num. 16. p. 598.* ubi refert Ein Bedenken der Theologorum in Pommern vom Gnaden-Jahr der Pfarrer Wittwen de Ao. 1502. Competit itaque hoc privilegium Pastorum Ecclesiæ nec non Professorum viduis pro varietate locorum consuetudinum, vel per totum vel per dimidium anni spatium, tribuitque ipsis non solum potestatem in ædibus maritorum per istud tempus commorandi, sed & salarium integrum & tantum de pecunia numerata, frumento, decimis, fructibus, adeoque omnibus omnino redditibus percipiendi, quantum ipse maritus, si vixisset, per totum vel dimidium anni spatium acquisivisset. *d. Ordin. Eccles. Elect. Aug. de Ao. 1580.* ubi inter alia signanter: der halbe Theil seiner Jahrs-Besoldung. *Ordin. Consist. March. loc. supra cit. ibi:* Und über das sollen die Wittwen und ihre Kinder nach Absterben der Pfarrer / noch ein halb Jahr in den Pfarren sitzen bleiben; & in Project der neuen Kirchen-Ordnung D. Frid. Lenzii, Cancell. Schwarzburg. relat. a D. Fritschio in *Tr. Juris Eccles. p. 3. art. 16.* von der

der Pfarrern und Schulbedienten Immunitäten und Freyheiten. §. 6. talia habentur verba : Einer verstorbenen Predigers Wittwen und leiblichen Kindern / aber keinen andern Erben / soll die Pfarr-Besoldung noch auf ein halb Jahr gefolget werden. Ratione autem Professorum supra alleg. Sereniss. Elect. Saxon. Aug. de Ao. 1569. ita rescripsit : Daß nach tödtlichem Abgang der Professoren und incorporirten Gliedmassen / derselben Weib und Kinder die Besoldung auf ein halb Jahr haben sollen. Nullum autem dubium est, quin, (ratione Pastorem Viduarum) præter modo memoratos redditus, etiam nummi Confessionarii, honoraria pro deductione funerum, aut pro Copulatione, item administratione baptismi &c. die Tauff-Gelder / Beichte-Gelder / Leichen-Gelder und Copulier-Gelder &c. sub nomine salarii : der Besoldung / intelligantur, prout docet Carpz. *Jurispr. Consist. L. I. def. 189. & 190.* Hoc autem quod percipiunt omne Viduæ nostræ, ipsis est dividendum cum liberis, si adsint, æqualiter, uti ex modo adductis *Ordinatt.* satis superque clare constat in verbis : derselben Weib und Kinder / Item : die Wittwe und ihre Kinder / nec non : Wittwe und leiblichen Kinder : quod Id. ita explicant, ut etiam omnes liberi Pastoris, sive ex priore, sive ex secundo vel etiam tertio procreati fuerint matrimonio, de eo participant, uti præjudiciis variis id confirmat Carpz. *Jurispr. Eccles. lib. I. def. 209.*

III.

Sed hic quæritur : quo tempore annus gratiæ incipiat, an sc. præcise a mortis tempore, an vero a finito anno officii, etiamsi initio illius anni mortuus ma-

ritus fuerit ? In hac quæstione autem decidenda de anno deservito ut quædam dicamus prius, opus erit. Est autem annus deservitus, quo Viduæ Clericorum Professorumque (4) singulatim in quibusdam locis, tanquam beneficio gaudent, ab anno gratiæ distinctus & separatus, nihilque aliud significat, quam jus percipiendi fructus ultimi anni, quo quis defunctus est, integros, licet initio anni decesserit. Vel aliter: Annus deservitus denotat salarium Pastorum & Professorum Viduis debitum, pro functione totius anni, etiamsi ante completum annum ii mortui fuerint. Exemplo res fiet clarior: Titius parochus A. 1708. festo Michaelis officium suum auspicatus, sequenti (vel pluribus intermediis) anno, atque sic intra periodum anni nondum completam, circa Kalendas Septembris, vel festum Johannis, vel etiam circa festum Paschatos vel initio anni moritur ante terminum solutionis, tunc integrum totius anni salarium Viduæ & hæredibus tanquam annus deservitus debetur. Vocatur annus deservitus, vel potius salarium anni deservitum: quippe quod fere promeruit defunctus, quodque ipsi tanquam demeritum solvitur. Hinc in *Churfürstl. Sächs. Kirchen-Ordnung General-Articuli* / quos refert *Fritschius Tract. Juris Ecclesiastici part. 3.* eo respexisse videtur Sereniss. Elector, dum *art. 41.* wie es bey dem Abzuge des verstorbenen Pfarrers nachgelassenen Wittwen oder Kindern / mit Vergleichung gehalten werden solle / ita scribit: Es soll auch der Superintendens, neben dem Collatore, Lehen-Herrn / Rath / Richtern und Gemeinen / eine billige Vergleichung machen / nach Gelegenheit des Inventarii, der Zeit des Jahrs / unter dem

dem verdienten Gewächs auf dem Felde / und andern Einkommen der Pfarre / damit der Wittwen und ihren Kindern dasjenige / so der Vater seliger fast verdienet hat / nicht entzogen / und doch die Pfarre nicht gar veröfnet und ausgeschöpffet werde. In quæstionis autem ante propositæ resolutione, ad mores cujuscunque loci & num annus deservitus sit in usu, præcipue respiciendum. Equidem secundum *Constat. March. cit. loco* ex verbis: nach Absterben der Pfarrer noch ein halb Jahr in der Pfarre sitzen bleiben: colligere licet terminum, a quo annus gratiæ sit inchoandus, perspicue, dicendumque videtur, viduis non competere annum deservitum. Sed cum annus gratiæ beneficium sit speciale, ex Principis voluntate originem trahens, annus vero deservitus sive salarium anni residui, beneficium Juris communis, quod denegari nemini potest, non erit dubium, quin Professores atque adeo ob identitatem rationis Pastores præter annum gratiæ salaria sua annua etiam nondum emerita ad Viduas & hæredes suos integra possint transmittere. *arg. l. 1. §. 13. ff. de extraord. cogn. arg. l. 15. §. 1. C. de Advocat. 1. arg. l. 11. in f. C. de proxim. sacror. scrip. & arg. l. 3. C. de agent in reb.* Cum absurdum non sit Jure communi privilegiatum, etiam insuper novo & speciali privilegio gaudere uti casum in terminis quasi refert Imp. in *l. f. C. de domest. & Protector.* quam vide. Sed num præter annum gratiæ, integri etiam illius anni, quo mortui fuere Pastores & Professores, salarium, ad Viduas & hæredes transeat secundum hodiernam observantiam, quæstionis est? Quod negandum in tantum; vel enim hodie saltem
pro

pro rata temporis concedi solet, Carpz. *Jurispr. Eccles.* lib. 1. tit. 11. def. 170. ita in *Constit. Ord. Marchic.* sub rubrica: Was die Pfarrer in ihrem Abziehen oder Absterben / in den Pfarren lassen / auch ihre Erben von dem Einkommen der Pfarren ererben sollen. s. Darnach soll. tit. 23. concepta verba habent: Darnach soll ein jeder Pfarrer das Einkommen und Früchte der Pfarren zu jeder Zeit pro rata temporis haben und behalten. Vel salarium unius quadrantis tandum pendi consuevit. Cum enim hodie plerumque salaria Professorum & Pastorum per trimestria spatia dividantur, seu singulis anni quadrantibus solvantur, loco anni deserviti, non plus quam quarta annui pars salarii solvi solet. *Consilium Theolog. supra cit.* id ita exprimit. S. Solches hat nun in den Städten da stehende Hebungen an Gelde / Korn / oder sonst ist / keinen Zweifel / als das Viertel-Jahr / darein ein Prediger stirbt / sonderlich wo über ein Monat / oder mehr Wochen verwichen / wird mit ad annum deservitum gerechnet. Sic Ernestus Cothman *Resp. Acad.* 46. n. 18. scribit: in Academia Rostochiensis Professorum Viduas post mortem maritorum, salarium unius quadrantis, velut deservitum vel operarum appendicem capere, & præterea annum gratiæ habere, quo unius integri anni sequentis salarium accipiunt. Idem obtinere in Academia Viadrina testatur Stryk. *in laud disp. de Anno Gratia*, ubi Professorum Viduæ annum gratiæ habent, qui non nisi quadrante anni impleto, in quo Professor mortuus est, computatur. Quod etiam in Academia Wittenbergensi semper observari docet Suevus in *Const. Imp. Frider. Peric.* 7. & ult. th. 3. ita,
ut

ut si Professor in termino trimestris spatii Luciae, Reminiscere, Trinitatis aut Crucis, saltem post inchoatum illum objerit diem, Viduae & liberis non duorum tantum, sed & trium terminorum salarium debeatur. (pro anno scil. gratiae & deservito simul,) Regulariter itaque trimestria salaria loco anni deserviti hodie accipiunt, ubi tamen negandum prorsus non est, facile contingere posse, ut etiam annus deservitus integer, Professorum vel Pastorum, initio anni mortuorum Viduis debeatur, praecipue si ipsa salaria fuerint annua, sive annuatim exsolvi solita. Enimvero, cum, uti dixi, omnia haec ex ordinationibus Ecclesiasticis vel statutis & consuetudinibus cujuscunque loci optime dijudicentur, idcirco supersedeo plura adducere & potius quaestionem breviter adhuc subjungo: An etiam diviti Viduae annus competat deservitus & annus gratiae? quod omnino affirmandum: cum vidua, quantumvis dives, nihilominus miserabilibus personis sit annumeranda. Dd. *ad c. ex parte 15. X. de foro compet.* Pruckmann. *de diff. utriusque sex. p. 2. art. 1. n. 3.* ibique allegati, quia capite suo orbata & defensore destituta est, & defuncto marito, nemo amplius est, qui ipsi prospiciat. Secus si renunciaverit huic beneficio, cum quisque favori suo pro se introducto renunciare libere possit *l. p. C. de pact.* uti infra *cap. 5. §. 5.* videbimus. Priusquam claudam dictionis meae de anno gratiae rivulos, adhuc quaestio resolvenda est residua: Num aes alienum a defuncto Pastore contractum ex anno gratiae solvi debeat? Quod negandum simpliciter: non enim ex hereditate ejus provenit; sed ex speciali commiseratione atque gratia

Principis hoc salarium Viduæ liberisque est indultum ad sublevandam egestatem; debita autem ex bonis defuncti solvenda sunt, non propriis heredum. *arg. Nov. 53. c. 5. Rauchbar. p. 1. q. 25. n. 21. & seqq. Carpz. J. F. p. 2. c. 5. d. 10. aliique.* Et hæc adeo vera sunt, ut ne quidem arrestari hoc salarium anni gratiæ possit, cum arrestum in bonis alienis ad debitorem non spectantibus fieri non possit, Matth. Berlich. *p. 1. concl. 74. n. 46.* multominus vero in iis, quæ alimentis sunt destinatæ, Martin. Coler. *de alim. lib. 1. c. 13. n. 20.* Aliud vero obtinet in salario anni deserviti, quod demeritum quasi ipsi solvitur, de hoc enim, quia partem hereditatis constituit, & ad Successores hereditario devolvitur jure, recte æs defuncti alienum solvitur, Rauchbar. *d. l. Carpz. l. 1. def. 1709.*

IV.

Præter annum gratiæ & deservitum porro Viduis Professorum & Clericorum quibusdam in locis succurritur (5) certo viduo, mit einem Wittwen-Geld/ Gnaden-Geld. Sic in dulcissima patria mea Norica Viduæ nostræ ex speciali & munificentissima gratia Dominorum Nutritorum certa hebdomadaria subsidiat sat ampla habent, quandoque pro conditione Viduarum liberalissime augeri solita. Albi vero locorum in specie Viduis Clericorum prospicitur ex fisco pastoralis, dem Wittwen-Fisco, qui fere in omnibus Saxoniae locis in usu est. Sic speciatim in Ducatu Saxonico Gothano Viduæ ex eodem fisco post mortem mariti primo anno symbolum 60. Imperialium, & postea per singulos annos, si ad secunda vota non transeunt, usque ad mortem 8. vel 10. Imperialium acci-

accipiunt. Et hoc non solum viduis, sed etiam, si illa non adest, liberis, qui non sunt maiores, tribuitur: ipsis enim non solum symbolum sed etiam pecunia annua usque ad maiorenitatem exsolvitur. Dispositionem hujus Pastoralis fisci ex Ordinationis Ecclesiasticæ Saxo-Gothanæ (quam exhibet Fritschius in tr. Jur. Eccl. p. 3.) c. 5. art. 4. Von der Pfarr-Wittwen tempore gratiæ, auch dem ihnen und den Schulmeistern Wittwen zu gut geordneten Fisco: placet hic transcribere integram, præcipue, cum & ad anni gratiæ & deserviti illustrationem non parum conferat: Wir wollen auch nochmahls / daß des verstorbenen Superintendenten / Adjuncten / Pfarrer und Kirchen-Dieners / Wittwen und Kindern / so ihr Brod noch nicht erwerben können / ein halb Jahr nach ihres Ehemirthe und Vaters Absterben / in der Pfarr- oder Diaconat- Behausung den Sitz / darzu den halben Theil dero Jahrs- Besoldung / von Zeit ihres Absterben an / haben / und unterdessen der Pfarr- oder Diaconat-Dienst durch die benachbarte versehen / oder welches den Gemeinden viel nützlicher ist / die vacirende Stelle anderweit ersetzt / und vorher mit den Gemeinden gehandelt / oder sonstigen Verfügung gethan werden soll / daß dem neu-bestellten Pfarrer oder Diacono zu nothdürfftiger Unterhaltung wöchentlich / biß zu Ausgang des temporis gratiæ, ein gewisses Deputat gereicht werde / doch sollen ermeldte Hinterlassene / auch die Gebäude und Güther in den Würden erhalten / wie ihre verstorbene Ehemirthe und Väter / Inhalts c. 3. tit. 6. dieser Ordnung zu thun schuldig gewesen. Und soll das Unter- Gericht / oder an andern Orthen und

Ende / über welche deren noch keines angeordnet /
 der Superintendens / neben dem Collatore, Lehen-
 Herren oder Beamten / eine billiche Vergleichung
 machen / nach Gelegenheit des Einkommens / und der
 Zeit des Jahrs über dem theils verdienten Gewächs
 auf dem Felde / und andern Einkommen der Pfar-
 rers dasjenige / so derselbe verdienet gehabt / nicht
 entzogen / noch auch hingegen der neue Pfarrer ver-
 lürcht werden möge / und eine Zeitlang umsonst die-
 nen müsse / sondern daß die Billigkeit hierin in acht
 genommen / und nicht etwan aus gefasstem Neid oder
 Abgunst dem einen Theil etwas vorenthalten / und dem
 andern zugewendet werde : Da auch solche Vergleich-
 ung in der Güte nicht mag getroffen werden / soll
 man den gantzen Handel mit allen Umständen an un-
 ser Consistorium berichten. Wir sind auch gemeinet /
 zumahl gedachter Pfarrer hinterlassene Söhne / wo
 dieselben bey der Schulen auffgezogen / und einen sol-
 chen profectum erlanget / daß sie unserer Stipendien
 und Beneficien fähig werden können / gegen schuldiger
 unterthäniger dem Verbündniß auff vorkommende Va-
 cansz damit zu begnädigen. Und dieweil ferners die
 Pfar- Wittben und Waisen öftters in ganz dürfftig-
 en Stande hinterlassen werden / als haben wir die
 Verordnung gethan / daß ein sonderbahrer fiscus durch
 thunliche Mittel aufgerichtet worden / der von Zeiten
 zu Zeiten vermehret wird / daraus den Pfar- Witt-
 ben und Waisen / unserer Fürstenthum und Lande /
 zu ihrer besserer Hinbring- und Erhaltung an die
 Hand gegangen / und zwar bald nach des Pfarrers
 Absterz

Absterben / jeder Wittben und Waisen / von jederem
Pfarrer und Kirchendiener unseres Fürstenthums / ein
halber Thaler / durch gewisse Deputirte / eingebracht
und zugestellet / hernach aber alle und jede Jahr noch
zur Zeit zehn Thaler aus dem fisco , biß derselbe bes-
ser zunimmt und vermehret wird / da denn ein meh-
rers gerichtet werden soll. Und wollen wir noch-
mahls / daß / wie bey vielgedachten Synodo geschlos-
sen / diese gnädige Beysteuer / wie auch / was von
obgedachten halben Gnaden-Jahr ihnen zukommet /
von keinem Creditore in Arspruch genommen / sondern
gedachten Wittbin und Waisen zu ihrem Unterhalt
frey gelassen werden soll ; welche Verordnung denn
wir auch auf den ebenen massen neu-angerichteten
Schulmeister-Fiscum hiermit erstrecken thun.

V.

Subvenitur etiam (6) Viduis Pastorum hodie
temporali habitatione, mit einem Wittwen-Siße.
Hinc ubique fere locorum in civitatibus certas ædes
in vernaculo nostro Wittwen-Häuser vocatos, vide-
mus his destinatas. Qua in re etiam Illustris & nun-
quam satis laudanda Respubl. Patria, sicuti de omni-
bus, ita sane de habitatione omnibus omnino Pasto-
rum vel in-vel extra urbem demortuorum Viduis
prudentissime prospexit, districtus sat ampli Coeno-
bio Carthusiano, vulgo die Carthaus dicto, ad hunc
finem aptato, ubi pleræque Viduarum ab omnibus
civitatis oneribus immunes commodissime commo-
rari possunt, usque dum vel secunda ineunt vota,
vel fati concedunt. Tales autem ædes, Wittwen-
Häuser / non solum libere ac pleno quasque proprio

jure inhabitare solent, sed & aliis locandi licentiam plerumque habent, si vel ipsæ inhabitare nolint, vel proprias ædes possideant: Hoc enim nihil obstat, quo minus commodis habitationis jure sibi debitæ, per elocationem alteri factam frui possint, cum & Viduæ divites anni gratiæ capaces sint, uti supra ostensum. Interim sæpenumero accidere potest, quod ædes istæ omnes jam sint occupatæ; quo sane in casu tunc Provisores Ecclesiarum, die *Kirchen-Pflegere* / Viduis aliam domum comparare (vel etiam pecuniam pro habitatione exsolvere) quibusdam in locis tenentur, quam tamdiu tenent, usque dum status mutatio in reliquo Viduarum ordine contingat.

VI.

(7) Cum alias in genere maritorum Viduæ gaudeant & fruuntur juribus collegii, cujus maritus fuit particeps, sic enim Viduæ artificum possunt artificium per idoneum servum exercere, quem appellant *Meister-Gesellen* / *Taffelschneider* / Perez in *C. tit. de murileg. & Gynæc. n. 3.* Steph. de *Jurisd. lib. 3. p. 1. c. 19. n. 17.* P. Gregor. *lib. 9. synt. c. 4. n. 18.* qui postmodum per matrimonium Viduæ Domini sui acquirit jus opificii vel artificii, evaditque magister idoneus. Hinc nec defunctorum Ecclesiæ Ministrorum viduis invidendum erit hoc jus singulare, in multis præsertim. Pomeraniæ, Marchiæ, Ducatus Megapolitani provinciis, consuetudine & moribus inveteratis magis quam lege obtinens, Finckelthaus. de *Jur. Patron. c. 6. n. 38.* quo, ut in parochiis Viduæ retineantur, ambientibus parochiam vacantem non aliter patet aditus, quam si prædecessoris defuncti viduam vel filiam in-

uxo-

uxorem duxerit. Non hic multis disquiram verbis, num successio hæc in ecclesia hereditaria, qua & libertas matrimonii infringitur, & vocatio redditur illegitima, quaque indignus digniori sæpenumero præfertur, ex solo Viduæ amore non raro lascivo, admitenda sit, nec ne? cum jam diu inter ipsos etiam Theologos immensis scripturæ voluminibus disceptatum de hac re acriter,

— -- & adhuc sub iudice lis sit;

sed hoc saltem dicam Carpzovio de *J. F. S. dec. 1. pos. 9.* placuisse, eum, qui opus pium atque Christianum facit, admitti potius debere, quam alium; qui de cætero sub certis quibusdam limitationibus hanc consuetudinem strenue defendit, (1) si vocatus sit habilis, inque eum (2) consentiat Ecclesia, ne libero privetur suffragio, (3) si Viduæ vel Filia defuncti Antecessoris liber relinquatur consensus ad matrimonium contrahendum, (4) idque etiam Successor approbet voto proprio. Sed eheu! contrarium tot annorum decursu quotidiana experientia comprobatum, has condiciones tantum non impossibiles hominibus videtur fecisse. Certe Legislator Saxonicus successuum hereditariorum Jura ad officiorum ecclesiasticorum constitutionem transferri piaculum duxit, & in tali casu Consistorio Wittebergenſi rescripsit: Was bey Uns Prisca S. K. weiland Pfarrers zu R. hinterlassene Wittwe / wegen ihrer Tochter / damit dieselbe bey der Pfarr bleiben möge / demüthiglich suchet / solches habt ihr aus der Inlage zuvernehmen; Wenn Wir aber die Pfarr-Dienst vererben zu lassen nicht gedacht; als begehren Wir hiermit gnädigst/

digst / ihr wollet die Supplicantin von ihrem Suchen abweisen. Daran 2c.

VII.

In quibusdam etiam locis habent Viduæ Pastorum (8) privilegium sive Jus braxandi sine onere census decimarumque, cum restrictione tamen, ut saltem ad necessitatem propriam, & tantum cerevisiæ, quantum defunctus maritus opus habebat, pro parte dimidia coquant, uti in D. Frid. Lenzii, Cancell. Schwarzburg. Project. der neuen Kirchen-Ordnung art. 16. von der Pfarrer und Schul-Bedienten Immunitäten und Freyheiten / his legimus conceptum verbis §. 8. Solche Wittwen mögen hinfüro zu ihrem Tischtrunk halb so viel / als ihr Ehwirth in seinem Leben besugt gewesen / Zehend-frey brauen. Similiter (9) si Viduæ Pastorum Domicilium territoriumque mutant, immunes sunt ab omni residuo, possuntque omnia sua bona seu mobilia seu immobilia sine metu detractionis certe pecuniæ summæ lege debitæ des Abzugs: Geld distrahere. Ceu eadem punctatione Ord. Eccles. Schwarzburg. constitutum est, §. 9. Sollen auch solche Wittwen / wenn anders wohin sich zu wenden / und ihre unbewegliche Güter loß zu schlagen ihnen beliebt / sambt ihren Kindern mit allerley Abzug-Geld verschonet bleiben. Quod privilegium etiam hodiernum Viduis Professorum, omnibus in Universitatibus vel propter *auth. habitata. C. ne filius pro patre* vel propter privilegium l. 6. & l. f. C. de Profess. & Med. quo ab omnibus patrimonialibus muneribus sunt immunes, uti *supra Cap. h. 4. §. 1. n. 2.* ostensum fuit, competere, nemo unus reperitur, qui neget.

CAPVT V.

monstrat Contraria, seu modos, quibus Viduæ Clericorum & Professorum amittere hæc jura possunt, subnexa questione.

I.

R Estat ut denique paucis videamus, quibus modis Viduæ Clericorum & Professorum hæc Jura atque privilegia amittant. Amittunt itaque hæc, vel *casu*, utpote (1) Morte, mors enim omnia solvit *l. 59. §. 3. ff. de re judicata.* (2) Interitu rerum, ex quibus Jura & privilegia illa Viduis debentur, *arg. l. 45. de O. & A. l. 23. 33. 37. de V. O.* Sic ex. gr. bonis Dotalitio dicatis intereuntibus Jus ipsum Dotalitii interit. Sic Legato, quod ex testamento habent, corruente, etiam bona ex illo debita perdunt; vel *culpa*, & sic regula obtinet *l. 203. ff. de R. J.* damnum quod quis sua culpa sentit, non videtur sentire; perdunt itaque (3) privilegia Viduitatis, si secundas ineunt nuptias *l. 22. §. 1. ff. de Municipal. Nov. 22. c. 36.* Per hoc enim Vidua amplius non est; sublata itaque causa, scil. Viduitatis, tollitur etiam effectus, quoad ejus Jura; cum miserabilis Conditio, propter quam privilegia Viduis sunt concessa, cesset. Et sic facile colligere licet, ea privilegia quæ habent cum Foeminis communia, quæque a nobis supra *Cap. 2.* recensita fuere, eas omnia facta tecta retinere. Ut autem ordine procedam; amittunt secundis nuptiis, non solum privilegia a Principe ipsis concessa, sed & dignitatem & omnia privilegia prioris mariti, *l. 8. ff. de Senator.*

I

l. 13.

l. 13. C. de dignit. cum sequantur dignitatem secundi, nisi a Principe specialiter impetraverint, ut dignitatem & immunitatem prioris matrimonii retineant. *l. fin. pr. de Senat.* perdunt quoque quoad proprietatem omnia ea quæ a priori marito lucrativo titulo acceperunt, & quicquid ex successione filiorum prioris matrimonii consecutæ sunt, solo usufructu apud ipsas remanente *l. 3. §. 1. C. de sec. nupt. avth. ex testamento C. eodem* Andr. Gailius 2. obs. 98. n. 24. Si vero nulli liberi prioris matrimonii adfuerint, retinent etiam legata & lucra nuptialia, *d. l. 3. §. 1. inf. eod.* nisi sub conditione Viduitatis expressa fuerint relicta. Sic perdunt præterea educationem liberorum, *Nov. 22. c. 38.* perdunt eorum tutelam, *avth. Sacramentum C. quand. mul. tut. offic. fung. potest.* Sic porro respectively 1. & 2. nec non 8. & 9. privilegium *Cap. 4* a nobis relatam perdere possunt, si scil. nubant viris hisce immunitatibus non gaudentibus: sic privantur privilegio 5. & 6. non tamen anno gratiæ & deservito. Hæc autem dicta sunt de nuptiis, quas Vidua secundo iniit, maturis, five illis, quæ finito luctus tempore contrahuntur; Viduæ enim mortem maritorum per annum lugere debent, *l. 2. C. de secund. nupt.* si vero nuptiæ immaturæ fuerint, i. e. intra luctus annum initæ, tunc præter jam recensita jura, perdit etiam omnia a defuncto marito quocunque modo sibi relicta in totum, etiam quoad usumfructum, *l. 1. vers. his etiam. C. d. l. 2. C. de secund. nupt.* Ut taceam plura jura, quæ perdit hoc modo Uxor omnia Jure Civili, vid. Neuh. *membr. ult. thes. 3. lit. B.* non vero Jure Canonico, *c. ult. C. pen. X. de secundis nupt.* quod sequimur praxi hodierna, Wesenb. *paratis. ff. de his qui not. infamia.*
Wif-

Wissenb. *part. 1. disp. 11. thes. 19.* Interim tamen, nuptiis immature contractis hodie perdere possunt annum gratiæ, si is per integrum annum solvi consuevit, provisione enim amplius non opus habent, cui maritus novus jure connubii prospicere tenetur. Imo sibi ipsis imputent, quod a secundis nuptiis tamdiu non abstinuerit, donec annus gratiæ ad finem sit perductus, Stryck. *diff. de anno gratiæ cap. ult. §. 25.*

II.

Indignas porro sese reddunt (4) Viduæ Clericorum & Professorum, Viduitatis Jurium, imprimis vero eorum, quæ a marito acceperunt, si luxuriose vivant, *l. 7. C. de revoc. don. Gail. 2. O. 98. Tiraqu. de Nobil. t. 18. n. 13. Panorm. in c. uxoratus 8. n. 2. de convers. conjug.* Vidua enim impudice vivens injuriam quasi ossibus mariti infert, *Matth. Coler. decis. 176. n. 49.* & æquiparatur ad secunda vota transcunti, *arg. d. c. 8. de convers. conj. l. 7. C. de revoc. don. ibique Gothofr.* Ita dicit Bartolus *ad d. l. 7. C. de rev. don.* quod omnes poenæ impositæ secundo nubentibus, etiam locum habeant in his, quæ inhoneste vivunt. Luxuriose autem vel inhoneste vivere non tantum illa dicitur, quæ stuprari, sed & quæ luxuriose contrectari & palpari se patitur. Tales enim actus stupro sunt proximi, & in ignominiam familiæ & defuncti mariti vergunt, *Nov. 39. c. 2. in med. princ. præsumiturque etiam ex solo multorum ad eam aditu, Bald. l. 4. cons. 207.* Idem dicendum de Viduis putat Neuenhan. *m. ult. thes. 3. lit. A.* quæ libidinosè se osculari patiuntur, quia enim hoc modo in pudoris & verecundiæ leges peccant, læsi etiam pudoris & verecundiæ poenas, quæ in jurium Viduitatis privatione consistunt, merito incur-

runt, Menoch. A. J. Q. cas. 287. in f. Id autem de talibus osculis intelligendum, quæ vulgo libidinis & voluptatis incentiva vocantur, secus autem de osculo amicitiae & honoris. Quicquid interim legum hac in re sit constitutarum, nescio tamen, an hæc adhuc hodie sint in viridi & tam stricta observantia. Nec injuste, cum odiosa sint restringenda.

III.

Sicuti luxuriose vivendo, ita etiam (5) injuria verbali afficiendo maritum defunctum, parte hæreditaria sua ex bonis mariti sibi debita Vidua privari potest, cum defunctos injuria afficere omni jure sit prohibitum, l. 1. §. 4. ff. de Injur. §. 1. vers. valde. J. quib. ex caus. manum. l. 8. pr. ff. de relig. & sumt. fun. De mortuis enim nil nisi bonum. Ita Richter. p. 5. cons. 17. n. 2. & seq. scribit: Daß ein solch Ehr vergessenes Weib und Wittwe / die ihren gewesenen Ehegatten in der Grube also boshafter weise so gröblich an seinem Ehrstande und Nahmen antastet / schändet und schmähet / hierdurch dessen / was ihr aus seiner Verlassenschaft sonst gebühret hätte / sich gänzlich verlustig gemacht; vel etiam (6) alio quocunque modo injuriam aut ingratitudinem adversus illum five ante five post mortem committendo, e. g. si maritum infirmum negligat, eique Medicos non adhibeat &c. tunc legata, hereditatem & alia bona ab eo sibi relicta percipere non potest, Berlich. p. 3. concl. 36. n. 37. Richter d. l. n. 9.

IV.

Amittunt etiam (7) jura Viduitatis, nec quicquam ex bonis mariti percipiunt, sed portio earum tanquam vacans fisco accrescit, si mariti mortem violentam non vindi-

vindicant, *l. 20. ff. de his qua ut indign. l. 5. §. 2. de SC. Silan.* Bart. *in l. 10. §. 1. n. 2. ff. sol. matr.* Berlich. *p. 3. conclus. 36. n. 6. & 7.* Optime hac de re scribit Neuenhan *d. l. lit. C.* Suspectæ fidei est, simulatque amoris suspicio, ad internecionem conjugis ne hiscere quidem, aut vel levissime indignari; Proinde jure cautum est, ut qui interfecti gaudere vult favoribus atque privilegiis, ejus quoque mortem vindicet, reosque quam poterit diligentissime persequatur, *l. 9. 15. in pr. ff. ad SCt. Silan. l. 17. ff. l. 3. l. 9. C. de his qua ut indign.* Id quod etiam Galli perquam studiose sequuntur, prout testatur Renatus Choppin. *de priv. rustic. lib. 3. cap. 11. p. 313.* Quicquid interim sit, in praxi hoc jus, vindicandi mortem, hodie non observatur, *arg. l. un. C. ut nemo invit. agere &c. arg. Ord. Crim. art. 214. Carpz. 1. qu. 34. n. 75. Clarus lib. 5. recept. sent. qu. 79. Lauterb. in Comp. ff. ad tit. de SCt. Silan. non obstante Heigii 2. q. 33. dissensu.*

V.

(8) Et ultimo cessant omnia & singula hæc privilegia si viduæ hisce renunciaverint, sicuti passim hæctenus in dissertatione dictum; cum libertate naturali cuilibet concessum sit, favori pro se introducto renunciare *l. pen. C. de pactis l. 4. §. 4. ff. Si quis caut. l. 41. ff. de minor.* neque Juris civilis ratio permittat, invito obtrudere beneficium *l. 69. l. 156. §. f. ff. de R. J.* Et licet sint, qui putant privilegiis hisce renunciari non posse, ideo, quod privilegia hæc utilitatem publicam respiciant. Sic. ex gr. privilegia *l. unic. C. quand. Imper. inter pup. &c.* quia miserationis atque adeo dantis causa concessa sunt, habentur ipsis non pro privato sed pro publico favore *arg. c. 1. 2.*

12. x. de foro compet. Julius Pacius in *Analect.* ad d. l. unic. C. quando. Imperat. inter pup. & mise &c. Baldus ad d. l. Natta cons. 590. n. 15. Gailius L. 1. O. 40. Rectius tamen Perez. ad Cod. d. t. alique Dd. contrarium tenent arg. l. penult. C. de pact. docentes, non tam publicæ quam miserabilium privatæ utilitatis causa id ipsum esse indultum.

VI.

Liceat tandem toti huic nostræ Tractationi finem imponere hac quæstione : Num sit melius uxorem ducere viduam, an virginem ? Illi qui virginem præferendam esse contendunt, urgere solent, quod quis multo facilius eam suis moribus assuefacere possit, quam viduam, quæ vel ex suo, vel ex prioris mariti arbitrio vivere soleat ; quam in rem & Arist. L. 1. *Oecon.* & Hesiod. L. 2. ἔργων καὶ ἡμέρων allegant. Quemadmodum igitur Musicus ille Timotheus ab illis, qui ab alio jam instructi essent, duplicem mercedem postulabat, quod gemino labore, illi a prioribus abducendi essent erroribus, & ad novam instructionem formandi : ita duplex onus ei arbitrantur imponi, qui viduam ducit, quam & prioris viri mores dedocere, & suis assuefacere teneatur. Henr. Kornm. de virg. c. 26. Bulgarum etiam, mane post nuptias, quas cum vidua celebraverat, Legem *Rem non novam* &c. 14. Cod. de Judic. interpretatum ideo ab auditoribus derisum fuisse, notat Accursius ad cit. leg. Imprimis vero metuendum esse arbitrantur hujus sententiæ Patroni, ne vidua, pro regnandi cupiditate sexui huic innata, regimen domesticum sibi vendicare annitatur, quod tamen per salutarem illam l. *fæmine.* 2. ff. de R. I. jure illis sit ademptum.

Saltem

Saltem incommodum esse quam maxime, querulas audire voces viduæ, quæ, quoties non ex sententia & voto omnia successerint, ad vivendi rationem moresque prioris mariti provocet, & comparatione instituta, nuptias priores his secundis votis longe feliciores prædicet. Quibus omnibus non infrequenter accedant jurgia, convitia, & objectiones aliæ, (Præcipue si opibus abundaverit) quæ vitam mariti duam omnino reddant atque acerbam. E contrario vero, neque illis, qui viduarum partes suscipiunt, desunt rationes, quibus suam sententiam commendent. Et illis quidem qui virginitatis ipsius prærogativam extollunt, respondere solent,

Nil certe prodest virgo, ducta sit uxor,

Una cum noctu desinat esse quod est.

Elige matronam potius tibi iungere nuptam,

Quæ posthac etiam quod fuit ante, manet.

Viduam, pergunt, non tantum rebus illis ad rem domesticam & Oeconomicam requisitis, instructam esse, quas, qui virginem ducit, comparare adhuc teneatur; sed & rem familiarem multo melius & certius augere & amplificare posse, cum familiæ jam præfuerit, quam virginem, quæ non raro, ob experientiæ defectus, familiæ maximo possit esse detrimento. Georg. Schönborn Pol. lib. 1. c. 6. Hanc sapissime de formæ cultura, vestitus elegantia quandoque sumtuosissima, aliisque non necessariis, imo inutilibus & noxiis esse sollicitam, cum vidua magis curet, quæ sui sint officii, marito obsequatur, ad ipsius mentem nutumque mores suos componat, dicatque semper: *Impera quidvis, neque tibi ero in mora, neque latebrose abs tuo conspectu me occultabo.*
Plaut.

Plaut. *ad Trinum A. 2. Scena 2.* Quod vero ad regimen domesticum attinet, retorquent fere qui a viduarum partibus stant, dicuntque tantum abesse, ut qui virginem duxerit, de regimine retinendo securus esse possit, ut potius illud amittendi metus iustissimis ex causis ipsi oboriri possit. Virgines enim existimare se, cum per matrimonium ex familia paterna excedant, jam plane liberas esse, hujusque libertatis abusu fieri sæpissime, ut mulieres fiant refractariæ, saltem conjugia oriri iurgiorum & discordiarum plenissima. Cum vidua e contrario non ignoret, marito permissam esse facultatem coercendi iusta detrectantem obsequia; & cum matrimonii jugum jam sit experta, virum ut caput colere simul didicerit. Tandem additur, eum, qui viduam ducat, imprimis, quæ liberos habeat ex priori matrimonio, ita certiores reddi, utrum conjugii finem primum possit consequi, & quod ducenda non sit sterilis; quæ deinde etiam lactationis officium libentius in se suscipiat, quam prima vice parturientes, quæ tantum non existiment sibi hoc esse dedecori. Quæ & alia plura apud Scriptores Polit. passim reperiri possunt. Conferantur quoque duæ Elegiæ elegantissimæ in Vinc. Fabricii *Poematis* obviæ, quarum priorem ipse Fabricius ad I. F. Gronovium pro Virginibus, posteriorem Zach. Lundius ad Corn. Grotium pro Viduis perscripsit, utraque in vernaculam translata habetur P. V. der Teutschen Hallschen Anmerkungen n. 4. ut alia, quæ huc referri possent, silentio præteream.

Tantum!

H. HEINRICH
Buchbinderei
Rottenburg/L

Spitz, Erhard,

Iura viduarum clericorum et professorum vulgo das Wittwen-Recht der
Professoren ... Weiber

Altdorfi 1737

4 Diss. 3551,27

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10968121-3

VD18 1032366X-004